

Vidadi BABANLI

Sabaha İsmaric

◆ Povest

ÖN SÖZ

Səhhətimdə yaranmış ciddi narahatlıqlara görə bu əsərimi böyük fasilələrlə başa çatdırdım. Gözüm çox zəif gördüyü, hərfləri seçməkdə çətinlik çəkdiyim üçün povesti diktə ilə yazdırmağa məcbur oldum. Əsərimi hasilə gətirməkdə mənə böyük kömək göstərmiş qızım Leyliyə, gəlinim Tomirisə və mənə baxan tibb bacısı Şəlaləyə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

– 1. –

Onlar üç yoldaş idilər: Bilal, Hətəm və Həmid. Bu yoldaşlıq tələbək illərinin ilk aylarından başlamışdı. Hər üçü məşhur jurnalist olmaq həvəsinə düşmüşdü. Elə bu həvə də onları Bakı Dövlət Universitetinin məzunu etmişdi. Birincisi Gəncəbasardan, ikincisi Şirvandan, üçüncüsü isə Şəki tərəfdəndi. Allahdan olmuş kimi, bir parta arxasında da əyləşmişdilər. Bir-birinin bəhsinə də xasiyyətlərinə uyğun təxəllüs seçmişdilər.

Bilal doğulduğu, qoynunda boya-başa çatdığı Buynuz kəndinin adını şərəfləndirmişdi. Bilal Buynuzlu olmuşdu.

Hətəm "höcət" kəlməsini özəlləşdirmişdi. Höcətlik onun xasiyyəti ilə də çox uzlaşırdı. İnadkar, arxasını heç nədə yerə vurdurmayan oğlan idi.

Həmid isə təbiətən çox həlim, tez yolagəlimli idi. Söhbətləri ciddiləşəndə, ortaya mübahisə düşəndə zarafata salıb, aradan çıxmağı bacarırdı. Həmid Həlim imzası sakit qulaqları daha çox oxşadı.

"Üçlük" tez məşhurlaşdı. Yazıları əvvəlcə fakültənin divar qəzetinə yol açdı. Bir az sonra min sayla yayımlanan universitet nəşrində də işıq üzü gördü. Tələbə həyatının şirinli-acılı, keşməkeşli cəhətlərini doğru-düzgün göstərən, qüsurlardan yan keçməyən kiçik həcmli bu qələm təcrübələri çoxlarında maraqlı doğurdu.

"Üçlüyün" cərgəsinə ara-sıra Səftər Sinedəftər də qoşulurdu. Səftər kitabxanaçılıq fakültəsinin tələbəsi idi. Şairlik həvəsinə düşmüşdü. Onun da ilk cızma-

qaraları qəzet səhifələrinə yol tapmışdı. Aşıqlığı da vardı, yaxşı saz çalırdı. Deyilənə görə, uşaqılıqda hansısa ustad aşiq yanında bir neçə il şeyird olmuşdu. Çox güclü də hafizəyə malik oğlandı. Klassik aşıqların, el şairlərinin əksərini əzbərdən bilirdi. Şirin, ahəngdar səsi qulaq oxşayır, ürəyə sarı yağ kimi yayılırdı.

“Üçlük”, üstəgəl Səftər Sinədəftər hərdən-hərdən şəhərin seyrinə yollanır, də-nizkənarı parkda yorulunca gəzir, ayaqları süstləşib, dizlərinə qara su çökəndə oranın səliqə-sahmanlı çayxanasında mürəbbəli çay içir, məzəli söhbətlər, şux zarafatlar, gülməcələrlə özləri də əylənir, ətrafdakı müştəriləri də əyləndirirdilər.

Daha xoş, daha maraqlı toplantı yataqxanada da vaqə olurdu. Hər həftənin bazar günləri, axşamı doğru (dərslərə hazırlıq, başqa xırda-para qayğılar qurtaranda) yataqxananın birinci mərtəbəsində yerləşmiş yeməxanaya cəmləşirdilər. Bir çaynik çay sifariş edib, yuxarı başdakı yemək masasının arxasında qürur-qürre ilə əmin-ərxayın əyləşirdilər. Aradan bir az keçmiş Səftər Sinədəftər də döşündə telli saz, qımışa-qımışa təşrif buyururdu. Balaca arakəsmədə ustad aşıqlar sayağı dövrə vurub mizrabı ehmal-ehmal sazın tellərinə toxundururdu. Simləri bir-bir yoxlayır, oxuyacağı havacata kökləyib qıy çəkirdi. Bu səs-küyə tezliklə başqa tələbələr də axışib gəlirdilər. Yarım saat ərzində yeməxana kiçik konsert salonuna çevrilirdi.

Yataqxananın “özfəaliyyət konserti”, bilik-məlumat müsabiqəsi gecənin yarısına kimi beləcə uzanırdı. Sona yaxın tələbə giley-güzarları, bəzi müəllimlərdən inciklik, yüngül deyinmələr də hərdən-hərdən özünə yol tapırdı. “Üçlük” o giley-güzarları, deyinmələri inamlı təsəlli-təskinliklə həzmə verilməyi bacarırdı.

Bəli, “Üçlük” bütün tay-tuşlarına hər cəhətli örnək idi. Ancaq yoldaşlıq səmiyyətinin gücü dostluğa çevrilməyə çatmadı.

– 2. –

Tələbə ilə müəllim arasında yaranan hədsiz mehribanlığa, böyük sevgiyə nadir hallarda təsadüf edilir. Üç yoldaşın çox bəyəndikləri, sözün həqiqi mənasında pərəstiş etdikləri müəllim Əziz Əzimli idi. Əslində bu müəllimi təkçə üç yoldaş deyil, fakültənin bütün tələbələri sevirdilər. Xüsusi ehtiram göstərirdilər. Hər kəlamını etalon sayırdılar. Hər hansı bir çətinliyə düşəndə köməyə, məsləhətə onun yanına üz tuturdular. Ümidsiz, peşman geri qayıtmırdılar.

Əziz Əzimli altmış yaşını ötən yaz arxada qoysa da, saçlarına təzə-təzə dən düşürdü. O, lap gəncliyindən, necə deyərlər, bığ yeri yenicə tərleməyə başlayandan olmazın əzab-əziyyətlərə məruz qalmışdı. Uzaq Sibirdə həbsxana zillətləri görmüşdü.

Nə idi günahı? Sadəcə olaraq, dövrün haqsızlıqlarına, ədalətsizliklərinə qarşı çıxmışdı. Lakin müqəddəs məram tezliklə iflasa uğramışdı. Kim isə onların fəaliyyətini dövlət təhlükəsizlik idarəsinə çatdırmışdı.

Səkkiz il sonra o, əcəldən macal tapıb sağ-salamat vətəninə qayıtdı.

Əziz Əzimlinin gəncliyində başına gələnlərdən tələbələrin də az-çox məlumatları vardı. Ondan-bundan sözarası eşitmişdilər. Məlumatın düz, yaxud yalan olduğunu sevdikləri müəllimin özündən öyrənmək üçün bir neçə dəfə cəhdlər etmişdilər. Səhih cavab ala bilməmişdilər.

Çox dərin bilikli, qeyri-adi zəkalı bu müəllim həm də gözəl danışiq qabiliyyətinə malik idi. Həlilim səsində qulaq oxşayıcı, ürək sıgallayıcı xüsusi məlahət vardı. Söhbətlərindən doymaq olmurdu. Ayrı fakültələrdə oxuyanlardan da Əziz Əzimlinin mühazirələrini dinləmək həvəsinə düşənlər az olmurdu.

Bax, bu sayaq qazanmışdı Əziz Əzimli böyük hörməti, pərəstişi. O pərəstişkarlardan biri də hazırda evinin dirəyi – vəfalı arvadı Çiçək xanım idi.

– 3. –

Gənc müəllimin tərifi, günü-gündən artan xoş söz-söhbəti, uğurları hamıdan daha çox çiçəyi çırtlamış tələbə qızların diqqət mərkəzində idi. Hər birinin könlündən onun ömür-gün yoldaşı olmaq, bir yastığa baş qoymaq arzusu keçirdi.

Əziz Əzimli məhzun baxışlardakı mətləbi, əlbəttə, duyurdu. Ancaq onların sehrinə düşməkdən çəkinirdi. Ancaq Çiçək adlı şirincə bir qız məhəbbət meydanına, necə deyərlər, göydən zənbillə təşrif buyurdu.

Çiçək şən, şux qız idi. Sözü müstəqim mənasında gözəl olmasa da, yaraşığı sarıdan heç də pis deyildi. Qüsursuz bədən quruluşu, gözoşşayan siması vardı. İpəkdən yumşaq xasiyyəti, mehriban rəftarı onu hamıya sevdirmişdi. Hətta bir neçə oğlanın saqqızını da oğurlaya bilmişdi. Aydan arı, sudan duru davranır; yoldaşları, əziz-xələf rəfiqələri ilə zarafatlarından, gülməcə söhbətlərindən qalmırdı. Çox qəribə haldır ki, bu şıtıx qız sonradan tamam dəyişdi. Lap fağırladı. Qaradınmaz, qaraqabaq oldu. Evdə pis hadisəmi baş vermişdi, faciəmi törəmişdi, aydın olmadı. Aradan xeyli vaxt ötdü, qıfılband, nəhayət ki, açıldı. Sən demə, qız bir könlüdən min könlə vurulubmuş. Kimə? Əziz müəlliminə!

Çiçəyin rəftarındakı dəyişikliyi sezən anası kövrək qımışıqla soruşdu:

– Üzünü bəri çevir, gözümün içinə düz bax. Bəlkə... eşqə düşübsən, oğlan-zad sevirsen?

Çiçəyin bədənində qəribə titrəyiş sezildi, qeyri-adi inilti eşidildi. Ana bir az təsəlli tapdı. Həyəcanları nisbətən səngidi. Gəncliyində onun özü də buna bənzər hallar keçirdiyi yadına düşdü. İndiki ərinin sevgi toruna tuş gələndə, zərif eşq duyğuları dincliyini əlindən alıb, yuxusunu ərşə çəkəndə eyni əhvalları yaşamışdı. Zənninin düzgünlüyünü dəqiqləşdirmək üçün dilinə bal bələyib qılığını bir az da şirinlətdi:

– Hə, dərdin alım, ağrın-acın ürəyimə gəlsin, dur rahat otur, ana-bala gapı eləyək. Deyəsən, kələfin ucunu tapmışam. Səni qəmə-qüssəyə salan, ürəyini üzən məhəbbətdi. Gizlətmə mənən, boynuna al. De görüm, kimdi o? Nə karədi?

Çiçək dinmədi. Dərindən köksünü ötürdü. Ana zənninin doğruluğunu yəqinlədi. Fikirleşib daha bir fənd işlətdi. Qızını qıcıqlandırmaq qəsdini ilə qayıbanə oğlanı qəsdən söydü, yamanladı:

– Bir bileydim qızımı bu hala salan hansı köpək oğludu, yaxasından yapışıb abırını verərdim.

Fənd bəhrəsini verdi. Çiçək həmin anda dik atıldı. Gözləri yaşara-yaşara anasına bozardı:

– Yox, söymə onu! Haqqın yoxdu... O, çox yaxşı adamdı!

Ana əlini ürəyinin üstünə qoyub, dərin nəfəs dərdi. Sonra da başını dikəldib, üzünü göyə tutdu, dua oxuyurmuş kimi, pıçıldadı:

– Min şükür sənə böyüklüyünə, ilahi! Qızımın dilini, axır ki, açdın. – Xeyli ara verib, sorğusuna həlimliklə davam etdi. – Lap yaxşı, qızım, lap yaxşı! Kor nə istər – iki göz. Biri əyri, biri düz. Harda tapışıbsınız?

– Universitetdə.

– O da tələbədi?

– Yox! – Çiçək qürrələndi. – Müəllimdi.

– Haranın müəllimidi?

– Bizim!

Ananın durulmuş əhvalı yenidən pozuldu. Batqın səslə xəbər aldı:

– Cavandı?

– Hə.

– Subaydı?

- Hə.
- Dəqiq bilirsən?
- Hə.

Tərəddüdlü ana bir anlığa kiridi. Qızının üzünə fəhmlə baxdı. Səsinin ahəngi ciddiləşdi:

- O da səni sevirmi?

Çiçək başını fağır-fağır köksünə əydi. Küskünlüklə:

- Bil...mirəm, – dedi. Gözləri yaşardı. İki-üç dəfə astadan hıçqırdı.

Ana bir daha duruxdu. Təsəlli üçün ağılına lazımı söz gəlmədi. Zarafata salıb, gülümsəyə-gülümsəyə ürək-dirək verdi:

- Qorxma, evdə un çuvalına tay olub qalmayacaqsan. Gözəl-göyçək, ağıllı-ismətli qızsan. Ağrım onun ürəyinə! Minnəti olsun ki, ...

Çiçək cinləndi. Qeyri-adi qışqırtı ilə arvadın sözünü ağızında qoydu:

- Qarğış eləmə, ana! Mən razı olmaram onun haqqında pis bir kəlmə işlədilsin, yamanlığına danışılıns!

Ana mat-məəttəl susdu. Bir anlığa fasilə verib, incik-incik davam etdi:

- İndi ki, onun haqqında pis söz deyilməsini istəmirsən, çalış, o da sənin haqqında pis fikrə düşməsin. Yaxşı qız kimi tanısın.

Çiçək mızıldadı:

- Mən neyləyirəm ki?

Ana bu dəfə xeyli sərt dilləndi:

- Sevən qız çox tədbirli davranmalıdı. Sevgilisinin gözlərinə hər cəhətdən şirin görünməli. Ağır durub-oturmali, davranışına, tərپənışinə hədd qoymalıdı. Amma sən yazıqdan-yazıq hallara düşübsən. Qəm odunda ürəyinin yağını əridib, sir-sifətini saraldıb-soldurubsan. Belə qızı hansı oğlan sevər?! Hansı axmaq ona yaxın durar?! Ağılına başına yığ, bir yaxşı-yaxşı düşün. Daha uşaq deyilsən, hər şeyi dərindən anlamaq vaxtıdı.

Ata işdən qayıdanda ana onun qarşısına yeriyib şadyana muştuluqladı:

- Gözün aydın, a kişi. Qızımız sap-sağlamdı. Heç bir azar-bezarı yoxdur.

Eşqə düşüb.

Kişi yorğun-yorğun soruşdu:

- Kimdi oğlan? Nəçidi, nə karədi? Əsli-nəcabəti varmı?

Ana toxtaq dilləndi:

- Narahat olma, agah eləyəcəm.

– 4. –

Çiçək səhvini tez anladı. Anasının öyüd-nəsihətləri onu ayıltmışdı. Çox çəkmədi, əvvəlki şən-şıtıq ovqatına qayıtdı. Müxtəlif bəhanələrlə müəlliminə yaxınlaşaraq, bəzən yerli, bəzən yersiz suallar verdi.

Əziz Əzimli bu isti münasibəti, qəsdli cəhdləri pis mənaya yozmadı. Adi tələbə mehribanlığı saydı. Sərt üz göstərmədi. Şirin salamlaşmaları, səmimi cavabları əsirgəmədi. Ancaq bir dəfə...

Kürəyini pəncərə sürəhisinə söykəyib büzüşmüş, əlləri ilə üzünü örtüb xısnı-xısnı ağlayan qızı gördü. Gümanına ayrı bir şey gəlmədi, qızın xəstələndiyini zənn etdi. Yerindən tələsik qalxıb ona yaxınlaşdı. Həyəcanla soruşdu:

- Nə olub sizə? Ağrıyan bir yerinizmi var?

Çiçək astaca başını buladı. Xüsusi yanğı ilə içini çəkib mızıldandı.

Əziz Əzimli heç nə anlamadı. Təkidlə xəbər aldı:

- Bəs onda niyə ağlayırsınız?

Çiçək sinə dolusu ah çəkdi. Köksü bərk-bərk körükləndi. Qırıq-qırıq yenə mızıldandı.

Əziz Əzimli müəllim saygısını artırdı. Sakitləşdirici, toxtaqlıqverici ahənglə ayrı suala keçdi:

– Bəlkə, xətrinizə dəyən var?

– Yox! – Çiçək qeyri-adi tərzdə silkələndi, – Məən... məən... – Demək istədiyi söz boğazında ilişdi. Tez-tez udqundu.

Əziz Əzimli mehribanlıqla onun qolundan tutdu, oturacağı doğru çəkdi.

– Həyəcanlanma, – dedi. – Gəl, otur, bir az toxta.

Çiçək töyşüyə-töyşüyə, kövrək səslə pıçıldadı:

– Mən... mən sevirəm.

Əziz Əzimli səsini xeyli sərtləşdirdi:

– Anlamadım. Aydın cavab verin.

Çiçək qərribə çevikliklə dikəldi. Nəmli kirpiklərini geniş açıb, müəlliminin gözlərinin içinə düz baxdı. Cavabını höcət tərzində təkrarladı:

– Mən sevirəm sizi!

Əziz Əzimlinin matı-qutu lap qurudu. Bir neçə an dinib-danışa bilmədi. Sonra özünü bir qədər toxtadıb, yarıhirs, yarınesihətlə qızı danladı:

– Belə hərəkət qız xeyləyinə yaraşmır. Xahiş eləyirəm, özünüzü ələ alın, abırla davranın.

Çiçək hönkürtüsünü təzələdi:

– Mən özümlə bacarmıram...

Əziz Əzimli yan-yörəsinə boylandı.

– Mən isə irsiz-abırsız, sırtıq qızları qətiyyənlə bəyənmirəm! Bu fikirdən daşının.

Çiyinləri tir-tir titrəyən Çiçək divar küncünə sığındı. Sızıltı ilə ultimatum verdi:

– Özümü öldürəcəyəm!

Əziz Əzimli qorxuya düşdü. Tələş-təşvişi gücləndi: “Bu ağılsız qız məni yox yerdən işə salacaq. Onsuz da bələli başıma təzə bəla gətirəcək. Çalışıb xətanı özümdən uzaqlaşdırmalıyam. Qılıqla, yalançı vədlə də olsa, vəziyyətdən çıxmalıyam. Ayrı bir çarə yoxdur...”

O, məcburən bir az da yaxına keçib qızın əvvəlcə saçlarını, sonra da çiyinlərini ehmal-ehmal sığallamağa başladı. Səsinə əlavə şirinlik, mehribanlıq qatdı:

– Sən, axı, ağıllı, tərbiyəli qızsan. Hamı səni bəyənir. Müəllimlər sənin haqqında xoş sözlər söyləyirlər. Çalışqanlığını, davranışını, özünü aparmağını tərifləyirlər.

Çiçək müəlliminin mehriban danışığındanmı, çiyinlərindəki xoş təmasdanmı, ya nədənsə, qımıldandı. Əziz Əzimli sevinərək, təskinli sözlərini qüvvətləndirdi:

– Hə, hə! Sən həqiqətən sayılıb-seçilən qızlardansan. Fakültəmizin başını ucaldan tələbələrəndənsən. İnanıram ki, gəncliyin dumanlı, ad ləkələyən çılğın hissələrini başından çıxarıb, çalışqanlığını artırıb, daha sox sevilən bir qız olacaqsan.

Çiçək əyilmiş qəddini nisbətən dikəltdi. Körpə uşaq kimi burnunu çəkib nəmədən çirişlənmiş, bir-birinə yapışmış kirpiklərini tərəddüdlə araladı. Qaysaq bağlamış dodaqları çətin-çətin tərpendi:

– Siz də istə...yəcək...siz?

Əziz Əzimli duruxdu. Çarəsiz təsdiqlədi:

– Əlbəttə, – dedi. – Çalışqan, tərbiyəli tələbəni hansı müəllim istəməz?

– 5. –

Əziz Əzimli qızı yola salandan sonra fikrini dağıtmaq üçün yaxınlıqdakı kafeyə üz tutdu. Yolun yarısında fikrini dəyişdi, bacısı yadına düşdü. O, hardasa ləngiyəndə, evə bir az gec qayıdanda, gəlib bacısını hədsiz nigaran, hətta

gözləri yaşlı görürdü. Yazıq qadın neyləsin? Uzun illərin təkliyi-tənhalığı bağırını yarmışdı, gözlərini dağlamışdı.

Bacısının həqiqi adı Balabacı idi. Atası ona öz anasının adını qoymuşdu. Ancaq ailədə, nəyə görə, bu adı heç kəs dilə gətirmirdi. Hamı onu "Bacı" deyər çağırırdı.

Tələ bu bacıya lap körpəlikdən yar olmamışdı.

Müdhış 37-ci ilin "gecə yarıda qapı döyülməsi" Əzimplilərdən də yan ötməmişdi. Ailənin başçısını "xalq düşməni" adı vurub həbs etmişdilər. Aradan bircə ay keçməmiş, güllələmişdilər.

O zaman Bacı ömrünün beşinci ilinə təzəcə qədəm qoymuşdu. Özündən cəmi iki yaş kiçik qardaşı isə hələ tam dil açmamışdı.

Körpələrin anası kənd qadını idi. Şəhər şəraitinə alışmamışdı. Evdən çölə bir addım atmamışdı. Dükən-bazar tanımırdı. Əri hərdən-hərdən kinoya-teatra, musiqi şənliklərinə aparmışdı, vəssalam. İndi vəziyyət çox gərginləşmişdi. Buyurub-çağırmağa, xahiş-minnətlə bir yana göndərməyə bir simsar yox idi. Qarayol hadisədən sonra tanış-bilişlər ayaqlarını onlardan çəkmişdilər. Nə hal-əhval soruşsan, nə də haraya hay verən vardı.

Amma dünya yaxşılardan xali deyildi. Gizləndən də olsa, kömək əli yetirənlər tapıldı. Acından qarınlarını ovuşdurub ağlaşan, vay-şivən qoparan körpələrə canı yanan qonşular gecələr xəlvət-xəlvət gəlib-getdilər. Hazır xörək-çörəklə ac qarın doyuzdurub, axirətləri üçün savab qazandılar.

Belə savab qazanmaların sonu gec-tez çatacaqdı. Ayrı tədbir düşünməli, çarə qılınmalı idi. Dərddən, qəm-qüssədən üzülmüş, saralıb-solmuş, arıqlayıb bir dəri, bir sümük qalmış cavan qadını bu yandan da xəcalət hissi duz təkin əridirdi. Utandığından başını qaldırıb, xeyirxah qonşularının üzünə baxa bilmirdi. Körpələri kimsənəsiz qoymaq dərdi olmasaydı, özünə çoxdan qəsd edərdi.

Müdrüklər nahaq deməyiblər ki, ümid sonda ölür. Bir axşam qapı ehmallıqla döyüldü. Gənc qadın səsə diksindi. Qara qanlar axan ürəyindən neçə-neçə qorxunc fikirlər keçdi. Yerindən durub qapıya yaxınlaşa bilmədi. Qapı daha ehmal təzədə bir də döyüldü. Gələn adamın sakit davranışı heç də şər gətirənə bənzəmirdi. Gənc ana özündə azacıq cəsarət tapıb, zənninə inanıb kandara gəldi. Zorla eşidiləcək titrək səslə xəbər aldı:

– Kimdi?

Bayırdan da qadın səsi eşidildi:

– Qorxma, qızım, aç qapını. Sənə sözüm var.

Gənc ana böyük tərəddüdlə qıfılı açdı. İçəri dolğun sifətli, iri gövdəli, orta yaşlı qadın girdi. Salamlaşdı ora-bura boylandı. Həlincə sual verdi:

– Körpələr yatıblar?

Gənc ana əlini ürəyinin üstünə qoyub, könülsüz dilləndi:

– Hə, bir az bunnan əvvəl yatırtmışam.

Qadın təklifsiz-filansız altına səndəl çəkib, yorğun-arğın əyləşdi.

Qadın bir anlığa susub, aram, ahəstə dilləndi:

– Əfruz, bacım, bu neçə gündə özünü çox üzübsən. Çox arıqlayıbsan. Belə olmaz. Özünə yazığın gəlmir, heç olmasa, körpələrinə gəlsin.

Əfruz dərin-dərin ah çəkdi:

– Tanrının mənə yazığı gəlmirsə, özümə yazığı gəlməsinnən nə fayda?

Qadın başını sərt-sərt buladı:

– Yox! Qətiyyəni düz fikirləşməsən. Sabahın işini bilmək olmur. Gərək ümidini üzməyəsən. Uşaqlarının xatirinə çətinliklərə tab gətirib birtəhər dözəsən. Sənsiz uşaqlar necə böyüyə bilər?

Əfruz özünü saxlaya bilməyib birdən uşaq təkin hönküdü:

– Daha dözümüm qalmayıb,.. tükənib...

Qadın ayağa qalxıb ona yaxınlaşdı. Böyük bacı mərhəməti ilə:

– Sakit ol, Əfruz, sakit ol. Qonşuların səni darda qoymazlar. Bacardıqları köməklili əsirgəməyəcəklər. Mən də sənin qonşunam. İkinci mərtəbədə, bu mənzilin üstündə yaşayıram. Gəlmişəm sənə kömək əli uzatmağa, həyanlıq eləməyə. Özünə gəl, məni eşitməyə çalış.

Əfruz göz yaşlarını barmaqlarının ucu ilə qurulayıb hönkürtüsünə ara verdi:

– Eşi...di...rəm...

Qadın qayıdıb yerində oturdu, təmkinlə sözü davam etdi:

– Mən bu yaxınlığımızdakı toxuculuq fabrikinin direktoruyam. Səni orada işə götürməyi fikirləşmişəm. Hələlik gecə növbəsində usta köməkçisi işləyəcəksən. Sonrasına baxarıq.

Əfruz nəşə demək istədi. Dodaqları tərpendi, ancaq səsi çıxmadı.

– Bilirəm nə demək istəyirsən. Körpələrindən nigaransan. Onları tək qoymağa ehtiyatlanırsan. İntizar qalma. Onları da nəzərə almışam. Yaxın qonşuluqda qoca qarı yaşayır. Vaxtilə bizim fabrikdə işləyib. Çox mehriban arvaddı. Danışacam onunla, gecələr gəlib körpələrə həyanlıq eləyəcək. İşləyəcəyin fabrik də uzaqda deyil, lap yaxındadı. Buradan ora yüz metr olar, ya olmaz. Arada icazə alıb, körpələrə ayaqüstü baş çəkib, işə qayıda da bilərsən. Hə, nə deyirsən, razısanmı?

Əfruz duruxdu. Çiyinini çəkdi. Dili söz tutmadı. Qadın yarıəmr, yarıməsləhət tərzində söhbətə nöqtə qoydu:

– Razılaşmaq lazımdı. Özgə çarə yoxdur. Üç-dörd gündən sonra katibəmi göndərəcəm dalınca. Gəlib səni fabrikə gətirəcək. Yolu-yolağı başa salacaq. Qoca arvada da elə indi tapşıracam, sabahdan başlasın sənə həyanlığa. Körpələri yavaş-yavaş öyrəşdirsin özünə. Çox şirindil qarıdı. Körpələrlə tez-cə mehribanlaşacaq. Ciddi bir çətinlik yaranmayacaq. – O, əlini xalətinin cibinə salıb, bir çəngə pul çıxartdı, masanın üstünə qoydu. – Bunu da xərclik verirəm. Maaşa qədər girendirər sizi. Di sağ ol. Ümidlə yaşa. Hər zülmət gecənin bir işıqlı sabahı var!

– 6. –

Alt mərtəbədəki qarı günəş çırtmamışdan qarı dalında göründü.

Əfruzun bozarmış sifətindən təlaş cizgiləri silindi. Qarını içəri buraxdı.

Qarı əyilmiş qəddini dikəldib dedi:

– Çox qəm eləmə, ağrın alım, a gəlin. Bir işdi oluf, inşallah, axırı xeyirlə qurtarar. Hər pis günün geri yanında bir şad gün durur. O şad günü görmək, onun şirinliyini dadmaxdan ötrü dərdə-ağrıya dözmək lazımdı. Qurvan olduğum Allahımız dözümlü bəndələrini çox istiyir. Hayına-hoyuna tez çatır. Çətin işdərinə avand eliyir. Uzaq yolunu yaxınnan salır. İnşallah, sənin kişiyin də imdadına tezliknən yetər. Yazıx ürəyini dərd-azar yuvasına döndərmə, toxtaxlı ol. Mənim bu batmış, yer altına girmiş başım da az bəlalər çəkmiyif. Daşdan-daşa dəyif. Səni təkin cavanca gəlinnik vaxtımnan dul qalmışam. Cənnətdik ərimlə cəmi-cümlətanı səkkizcə il bir yastığa baş qoymuşam. Üç uşağımı tək-cənə böyütmüşəm. İndi, maşallah, hərəsinin öz ev-eşiyi, ailəsi var. Allaha şükür, dolanıxıqları da heç pis döyül. Soruşa bilərsən bə mən niyə burda, zirzəmi kimi bir nəmli otaxda tək-cənə yaşayıram? Onnan ötərin ki, mən ayrı təbdə adamam. Ərköyün böyümüşəm. Gəlin, kürəkən mısırmığı götürəmmirəm. Heç kəsə boğazortağı olmağı özümə sığışdırammıram. Yaman gözdən uzax, hələ mən özümü idarə eliyə bilərəm. Gedif özlərinə də əl tuturam, köməyimi əsirgəmirəm. Nəyimə gərəkdik gəlin, ya kürəkən minnəti götürüm?.. Hə, bağışdayınan, səni ayax üstə saxlıyif başını çox ağrıtdım. Dillən görüm, nəyə ehtiyacın var?

O gün axşamdan xeyli keçənə, uşaqlar yatana qədər qarı evinə ayaq basmadı. Əfruz həyanlıq, canıyananlıq göstərdi. Könül açan söhbətlər, ümidverici təsəllilərlə ovundurdu. Əfruz fabrikdə işə başlayana qədər, cəmi dörd-beş gün ərzində bir ailə üzvləri kimi oldular. Körpələr qarıya həqiqi nənələr itək isinişdilər, qucağından düşmədilər. Lakin ana mehrini, ana sidqini əvəz edə biləcək bir qüdrəti dünya hələ tanımır!..

– 7. –

İnsan dözümlüdür. Hər zillətə, məhrumiyətlərə tab gətirməyi bacarır. Bu məsum körpələr də qismətlərinə düşmüş çətinliklə barışmalı oldular. Ana mehrinin məhdudluğuna yavaş-yavaş, aram-aram öyrəşdilər. Günlər, həftələr keçdikcə, ağla-sıtqalarını kəsdilər. Şiltaq, mızımızı, dəyməduşər uşaqlardan deyildilər. Lap çağa vaxtlarından sakithaldılar. Qarınları tox olandan sonra cıncıqları çıxmırdı. Başları öz oyunlarına qarışırdı.

Bacı çox anlaqlı, bir göz ağartması ilə səhvini başa düşən, nöqsanlı hərəkətini təkrarlamayan idi. Allah-təala bu susqun, məhzun qızcıqazın ağlını, fəhm-fərasətini özündən əvvəl böyütmüşdü.

İki-üç aydan sonra uşaqlar tam sərbəstləşdilər. Gecələr anasız yatmağa vərdişkar oldular. Qarı onlara yalnız həyanlıq etdi. Törəyə biləcək pis hadisələrdən qorudu. Aradan bir il keçəndən sonra isə qarıya ehtiyac qalmadı. Altı yaşına qədəm qoymuş Bacı qardaşına həyan olmaqla bərabər, evin bəzi işlərini görməkdə anasını əvəzlədi.

Bacı məktəbə də fəhm-fərasətlə qədəm qoydu. Birinci sinifdən yaxşı oxumağa başladı. Ev qayğılarından vaxt ayıraraq dərslərinə ciddiyyətlə hazırlaşdı. Müəllimlərinin sevimli şagirdlərindən biri ola bildi. Amma məlum səbəbdən təhsili yarımçıq qaldı. Yeddinci sinifdən məktəblə birdəfəlik vidalaşdı.

Gənc ana candan çox düşmüşdü. Ömrünün qırxıncı ilində yaşı altmışı ötmüş ağbirçəyə bənzəyirdi. Üzü, alnı qırışmış, gözlərinin altı torbalanmışdı. Həddindən ziyadə arıqlamışdı. Sağalmaz xəstəlik tapıb, iş qabiliyyətini itirmişdi. Ayaq üstə güclə hərələnirdi. İndi necə olacaqdı? Dolanışlıq xərcini kim qazanacaqdı?.. Ümid yalnız Bacıya idi!

Köməyə bu dəfə yenə də qayğıkeş Güləbətın xanım yetişdi. Bacını yanında yüngülvari bir işə düzəltdi. Mümkün qədər yaxşı məvacib verdi.

Zirək, yorulmaz, üzüyola Bacının xətri tezliklə burada da istənildi. O, tez bir zamanda bacarıqlı dərzi oldu. Qoçaqlığı, işgüzarlığı, xoş rəftarı, tərbiyəsi bəyənilsə də, heç bir oğlan ona yaxınlaşmadı, onunla ailə qurmaq istəmədi. Ona görə yox ki, Bacı çirkin idi, hər hansı bir bədən qüsuru vardı. Əsla! Bacı çox qəşəng, yar-yaraşığı yerində qız idi. Diqqət çəkən idi. Kürəyindəki siyasi damğa – “xalq düşmənin qızı” sözü ona gözü düşənləri qorxuzub qaçırdırdı. Necə deyərlər: evdə un çuvalına tay qaldı, qız ikən qarıdı.

Balaca Əziz bacısının himayəsində ərşəyə gəldi. O da zəkali uşaq idi. Orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirdi. Lakin “Qızıl medal”a layiq görülmədi. Öz səyi, müstəsna biliyi sayəsində universitetə qəbul olundu. Əlaçılıq təqaüdü ilə dolandı. Geyim-kecimini də həməən təqaüdlə təmin etdi. Ailə keçmiş dərdlərini bir qədər unudub rahat nəfəs dərdi.

Amma qara günlər qarğaşası hələ bitməyibmiş, yeniləri qarşıdaymış. Gənc Əziz ali təhsilini başa çatdırmağa çox az qalmış, dövlət imtahanları ərəfəsində həbs edildi.

İkinci böyük zərbə onsuz da yarımcan olan ananın lap iliyini çapdı. Bu qara-uğur hadisədən yarım ay keçməmiş dünyadan köçdü. Bağrı yanıq Bacı tənhalandı. Gözlərinin kökü sarala-sarala, təklikdən bezikə-bezikə qardaş yolu gözlədi.

Aradan 8 il ötdü. İosif Stalin hakimiyyəti bitəndən sonra Əziz bəraət alıb evə dönəndə Bacı onu qarşılamaq üçün iki-üç gecəni dəmiryol vağzalında mürğü vurdu. Şad xəbər teleqramında gəlişin vaxtı dəqiq bildirilməmişdi. Çox qəribə görüşdülər. Bacı qardaşının qabağına bir xeyli aralıdan aşağı çöküb dizləri üstə yeridi. Əzizin qılçalarını qucaqladı.

O tənhalıq vahiməsi, yalnız qalmaq qorxu-hürküsü Bacının bağırını hələ də yarırdı. Qardaşı işdə ləngiyəndə, axşamlar evə bir az gec qayıdanda ürəyindən qara qanlar axırdı, pis gümanlara düşürdü.

Bu dəfə lap ziyadə həyəcanlandı. Əziz Əzimli bacısının narahatlığını həssaslıqla duyurdu. Onu son illər heç vaxt nigaran qoymurdu. Axşamlar hardasa, nə üçünsə bir qədər ləngiməli olanda telefon vasitəsilə onu sakitləşdirirdi. İndi isə...

...Əziz Əzimli məzəmmətli baxışlarla qarşılandı. Məsələni dərhal anladı. Dan-laqdan qılıqla ötüşməyə çalışdı:

– Bağışla, can bacı. Bilirəm, səni intizarda qoymuşam. Gecikməyimi üzürlü hesab elə. Əlyetərdə telefon olmadı, sənə zəng vurammadım.

Bacı dili-dodağı təpimiş halda, qəhərli səslə dilləndi:

– Ora nə yer idi? Telefonu niyə qəhətə çıxmışdı?

Əziz Əzimli xeyli düşünməli oldu, ləng cavab verdi:

– O yer qəribədən çox qəribə yer idi, bacı. Dillə deyiləsi, sözlə ifadə olunası deyil.

Üzünün urvası uçmuş Bacı bozardı:

– Sualıma düz-əməlli cavab ver. Hiss edirəm ki, nəşə olub.

Əziz Əzimli ciddiləşdi:

– Sən nədən qorxursan, bacı? Nədən ehtiyatlanırsan?

– Gözüm başa gəlmişlərdən qorxub, qaqaş. Süddən ağzım elə yanıb ki, qatığı da üfərə-üfərə içirəm. Üzünü gor görmüş tənhalığı, bağır yaran bayquş yalqızlığını bir də görmək istəmirəm.

Əziz Əzimli bacısını qucaqladı. Qətiyyətlə ürək-dirək verdi:

– Ürəyini bir zərrə sıxma, mənim bütün bacılardan əziz, mehriban və əvəzolunmaz bacım! Olanlar olub keçdi. İndən belə qapımızı xoşbəxtlik əlləri döyəcək.

– Çox istərdim onu, qaqaş, çox istərdim. Bədi çəkdiyim sitəmlər.

– İstəyinə çatacaqsan, bacı, mütləq çatacaqsan! Mən bütün gücüm, cəhdimlə çalışıb səni o xoş günlərə, bəxtəvər həyat sürməyə çatdıracam.

Qol-boyun mətbəxə yönəldilər. Xörək hazır və isti idi. Əziz Əzimli əllərini yuyub süfrə arxasına gəlincə, Bacı yeməkləri yan-yana düzdü.

Əziz Əzimli bir neçə anlığa susdu. Gah yerə, gah da bacısının üzünə baxıb, həvəssiz dilləndi:

– Bu gün inanılmaz əhvalat baş verdi, bacı. Heç sənin özün də inanmayaçaqsan. Baxmayaraq ki, məndən heç vaxt yalan eşitməyibsən.

Bacı incikliklə:

– Uşaq kimi hıqqanma, – dedi. – Mətləbi birbaşə söylə. İntizarda qoyma məni.

Əziz hirsle pıçıldadı:

– Abırsız bir qızın cənginə keçmişəm.

Bacı qardaşını mat-mat süzdü:

– İnanmağım gəlmir. Sənin kimi ehtiyatlı, suyu da üfərə-üfərə içən, aqlının gücü ilə davranan bir oğlanı qız cənginə necə keçirə bilər?

Əzizin səsi həzinlədi:

– İnan, bacı, inan. Abırsız, həyasız qızlar çoxdu, amma beləsi heç ələ düşməz.

Bacı astaca köksünü ötürdü:

– Hə, buna inanıram. Abrını ayaq altına atan qızlar var. Elə sırtıqlar az deyil. Yaxşı, qızasını de görüm, dərdim ürəyinə olmuş o qız neyləyir sənə? Şər-şamartımı atır?

Əziz üzünü yana çevirib, başını buladı:

– Yox ey, bacı. Şər-şamartı atmır, mənı qarabaqara izləyir. Kölgəm olub arx-amca sürünür.

Bacı rahat nəfəs dərib, pıqqıltı ilə güldü:

– Eh, məzən olsun, qaçaş! Burda cınamalı, əsəbiləşməli nə iş var? Qızların adəti belədir. Xoşlarına gələn oğlanın eşq atəşinə yanmaq, kölgə olub dalınca sürünmək onların peşələridi. Sən də ki, maşallah olsun, yaraşıqlıların lap yaraşıqlısısan. Aqlın-kamalın da öz yerində. Yaman gözlərdən iraq, bir dənəsən. Tərifin dillərdə gəzir. Əlbəttəkin, sənə bir qız yox, yüz qız vurular. Dərdindən divanə olub, çöllərə düşər.

Əziz bacısını ərlə qınadı:

– Yox, bacı, əhvalat sən düşünən kimi deyil! – dedi. – Məsələ çox ciddi. Sonrası pis ola bilər.

Bacı qorxuya düşdü. İrz-rəngi bomboz bozardı. Qardaşından indiyə qədər belə təşvişli sözlər eşitməmişdi, tələsik soruşdu:

– Bağrımı yarma, qaçaş! Narahatlığın nədəndir?

– Ondandı ki,.. – Əziz bir neçə anlığa ara verdi. Çətin-çətin dilləndi. – O sarsaq, yelbeyin qız özünə bir xətər yetirər. Məni işə salar.

Bacı qardaşına çəp-çəp baxdı.

– Onunla yaxınlığın olub?

– Nə yaxınlıq?! Sən nə danışırısan, bacı?! Mənnən heç elə hərəkət eşidibsənmi?

– Elədisə nədən ehtiyatlanırsan?

– Çünki, özünü qədərsiz pis aparır. Bu gün lap abırsızlığa yol verdi. Hönkürtü ilə «səni sevirəm», – dedi.

Bacı əlini üzünə çəkib, heyrətdən yırgalandı:

– Allah, sən saxla, Allah! Gör zamana necə xarab olub. Dünyanın axırı gəlib çatır, diyəsən... Hə, danış görüm o sırtıq qız daha nə arsızlıq elədi?

Əziz xeyli ləng dilləndi:

– Hıçqırtısı kəsmədi. Hönkürtüsü otağı bürüdü. Bərk qorxuya düşdüm. Əlacsız qalıb şirin dilə keçdim, qılığa tutdum. Handan-hana birtəhər sakitləşdirib evlərinə yola sala bidim. Bugünkü gecikməyimə səbəb, bax, budur. Yox yerdən ilişmişəm.

Bacı ah çəkib, qardaşını məzəmmətlədi:

– Sözü baxmamağın, məsləhət eşitməməyin axırı belə də olur. Dönə-dönə yalvarıb-yaxarmışam ki, qardaş, daşı ətəyindən gəl tök, evlənmək vaxtın keçir. Halal süd əmmiş bir qız tap, ailə qur. Sonrası pis nəticə verər, səni şərə-xətaya salarlar. Sözü mü məsxərəyə qoyurdun. Bəhanələr uydururdun. Elə hey deyirdin, aspiranturanı bitirim, müdafiəmi eləyim, elmi dərəcə alım, iş yerimi möhkəmlədim, mütləq evlənəcəyəm. Bütün bəhanələrin qurtardı. Allaha şükür, hər işin qaydasındadı. Subaylığın daşını yenə də atmaq istəmirsən. Bu yazıq bacını nigarancılıqdan qurtarmırsan. Əlavə dərd yükləyirsən.

Əziz təqsirini acizliklə etiraf etdi:

– Haqlısan, bacı, yüz faiz haqlısan. Başısoyuqluq eləmişəm. Bağışla günahımı. Bu son əhvalat dərs oldu mənə. O yaramaz qızdan yaxamı qurtaran kimi subaylığın daşını mütləq atacam. Hələlik gəl hazırkı məsələni birlikdə yat-küt eləməyə çalışaq.

Bacı dərhal razılaşdı:

– Özün bilirsən ki, canım sənə sadağadı, qardaş. Sən yolunu göstər, mən başımı daşa-divara çırpa-çırpa bacardığım qədər köməyi eləyim.

Əziz sözü ləngitmədi. Edəcəyi xahişi qabaqcadan düşünmüşdü. Tələsik və aciz-aciz:

– Sənin bacarığına bələdəm, bacı, – dedi. – Sən qadınlarla tez dil tapırsan, üç-dörd kəlmə kəsən kimi onlarla məhrəm olursan. Bunun yaxşı şahidiyəm. Zəhmət çək, soraqlaş, o ifritə qızın anasını tap, məsələdən onu agah elə. Qoy qızının ipini yığıb-yığışdırın.

Bacı dodaqucu qımışdı:

– Yaxşı, qaqaş, yaxşı! Artıq hər şey mənə aydındır. Bilirəm kimə nə deyəcəm və nə cürə deyəcəm.

– Adı Çiçəkdir. Soyadını bilmirəm. Bizim fakültənin ikinci kursunda oxuyur. Bu adda başqa qız yoxdur.

Bacı yarızarafat, yarigerçək öyündü:

– Kefini pozma! Bacın hələ ölməyib. Dalında dağ kimi dayanıb. Şəri qabaqlamağa, inşallah, gücü çatır. Allah kərimdir.

– 8. –

Nağıllarda deyildiyi kimi, o gecə ilan vuran yatdı, Bacı yatmadı. Lakin qəti bir qərara gələ bilmədi. “Gecənin xeyrindən gündüzün şəri yaxşıdır” məsəlini xatırlayıb, ağırlaşmış göz qapaqlarını qapadı.

Vərđişi üzrə səhər ertədən oyandı. Qardaşına çay-çörək hazırlayıb, qulluğunda durdu. Onu işə yola salandan sonra özü də yola hazırlaşdı. Yol onu universitetə gətirdi.

Köhnə tanışlar kitabxananın dəhlizində çox mehriban öpüşüb-görüşdülər. Şirin-şirin əhvallaşdılar.

Zümrüd:

– Necəsən, ay Bacı? Üzüm sənin yanında qaradır. İş-gücdən, qarğaşadan macal tapıb sənə dəyə bilmirəm. Görüşmək ürəyimdən çox keçir, – dedi. – Bağışla məni.

Bacı zarafatla söylədi:

– Bağışlamalı bir günahın yoxdur. Vəziyyətindən halıyam. Başın çox qarışıq olur.

Zümrüd bir anlığa susub tərəddüdlə xəbər aldı:

– Bəs nə əcəb yolunu bizim evə salmayıbsan, görüşməyə bura gəlibsən?

Bacı bir az ləng cavab verdi:

– Buralıq bir az işim var. Sənin köməyini umuram.

Zümrüd həyəcanlandı:

– O nə işdi elə? Mən can-başla hazırım köməyinə.

Bacı duruxub dilləndi:

– Qardaşımınla bağlı işdir. Ortaya əngəl çıxıb.

Zümrüd sakitliklə:

– Nə əngəldir? Maşallah, qardaşının işləri hər cəhətdən yaxşıdır. Universitetdə böyük hörməti var. Hamı yaxşılığına danışır.

Bacı qımışa-qımışa:

– Könül məsələsidir, – dedi. – Bir qızın cənginə düşüb.

Zümrüd şən-şən dilləndi:

– Əzizin valehi olan qızlar çoxdur. Hərdən fikir verirəm, onun dalınca həsrət-həsrət baylanırlar. Bu qızın cənginə necə ilişib?

Bacı qardaşının ona danışdıqlarını eynilə söylədi. Zümrüd təəssüflə başını yırğaladı:

– Qızın hünərinə bax sən. Görünməmiş haldır. Amma öz aramızdır, qardaşında da taxsır az deyil. Ailə qurmaq məsələsini çox uzadır. Niyə tələsdirmirsən onu?

Bacı köksünü ötürdü:

– Deməkdən, məzəmmət etməkdən yorulmuşam. Daha bu sonuncu həddir. Ümidlə gəlmişəm yanına. Sənin vasitənlə qızı özüm görüm. Davranışına, hərəkətlərinə gizləndən göz qoyum. Bəlkə bizə uyğun qızıdır. İşə özüm ciddiyətlə girişməsəm, bir şey alınmayacaq.

Zümrüd təsdiqlə başını tərpətdi:

– Düz fikirləşibsən. İndi mənə tapşırığın nədir?

– Tapşırığım yox, xahişim budur ki, gedib qız barədə səhih məlumat öyrənəsən. Onu mənə tanıtdırasan.

Zümrüd:

– O qız harda oxuyur? Adı nədir?

– Jurnalistika fakültəsinin ikinci kurs tələbəsidir, adı Çiçəkdir. Familini bilmirəm.

Zümrüd etiraz bildirmədi:

– Çətin zəhmət deyil. Fakültənin dekan müavini qadındır. Şirin münasibətimiz var. Ondan hər şeyi dəqiqliklə öyrənərəm. Keç kitabxanaya, mən gedib-qayıdınca iş yoldaşım ilə söhbət elə, tək qalıb darıxma.

Zümrüdün qayıtmağı uzun çəkmədi. Xoş xəbər söylədi:

– Pis qız deyil. Haqqında xoş sözlər eşitdim. Məni aparıb aralıdan onu göstərdilər. Gözümə çox fəğirhal göründü.

Bacı ürəkdən təşəkkürünü bildirdi:

– Çox sağ ol, arxayınlaşdırdın məni. Gedək o qızı aralıdan sən də mənə göstər. Gerisinə özüm əlac qılaram.

Birlikdə qızın oxuduğu auditoriyaya gəldilər. Aralıdan him-cimlə qızı ona nişan verdi.

Bacı bir neçə gün səhərlər universitet həyətində gəlib, kənardə dayanıb qıza göz qoydu. Qızın həmişə təklənib boynubükük gəzməsi, heç kimlə danışib-gülməməsi, həmişə başaşağı yeriməsi qəlbini ağrıtdı. Qıza yavaş-yavaş mehri qondu, halına acıdı. Təxminən on gün bu sayaq qızı izlədi. Getdikcə qız xoşuna gəldi. Beləsi qardaşına layiq həyat yoldaşı ola bilərdi. Nəhayət, bir gün qız dərindən çıxıb tək-tənha evlərinə gedəndə mehribanlıqla ona yaxınlaşdı. Xoş sifətlə dindirdi:

– Salam, qəşəng qız. Gəl, tanış olaq, – deyib ona əlini uzatdı.

Qız diksinən kimi oldu. Çəşqınlıqla ona doğru uzanan əl və Bacının üzünə baxdı. Bənizi qorxu içində bir az da ağardı.

Bacı dilini daha da şirinlətdi:

– Qorxma, qəşəng qız. Özünü ələ al. Səninlə bir balaca söhbətim var.

Qız ürküb xeyli geri çəkildi. Səsi titrəyə-titrəyə:

– Siz kimsiniz? – deyər soruşdu.

Bacı daha mehribanlıqla:

– Ehtiyatlanma, – dedi. – Mən qorxulu adam deyiləm. Sənə kömək etmək istəyirəm.

Qız udqunub tez-tez kirpik çaldı:

– Nə kömək?.. Mənim köməyə ehtiyacım yoxdur, – dedi.

Bacı əlini qaldırıb qızın çiyinə qoydu. Mehrini artırdı:

– Səndən xoşum gəlir, yaxşı qıza oxşayırsan.

Qız köksünü ötürdü. Acı təəssüflə dilləndi:

– Eh, inanmıram xoşunuza gəlirəm. Məndən hamının zəhləsi gedir.

Bacı gülümsündü. Bu xoş təbəssüm səsini bir az da yumşaltdı:

– Düz demirsən. Sənin kimi qızdan heç kimin zəhləsi getməz. Özündən nahaq narazısan.

Qız başını köksünə əyib qəmgin-qəmgin susdu. Bacı sözünə inamla davam etdi:

– Bunu sənin könlünü açmaq üçün demirəm. Doğrudan xoşuma gəlibsən. Maşallah, gözəl-göyçəksən, qəddi-qamətin göz oxşayandır. Elə xasiyyətin də.

Qızın köksü tez-tez qalxıb-endi. Qorxu hissi hələ də canından çıxmamışdı. Burnunda mızıldandı:

– Axı, siz kimsiniz? Məni nə üçün dilə tutursunuz?

Bacı təskinliklə cavab verdi:

– Mən sənin sevdiyən oğlanın bacısıyam.

Qız lap təşvişlənəndi:

– Necə-necə? Nə dediniz?

Bacı səsinin doğru ahəngini artırdı:

– Dedim ki, mən sənin sevdiyən Əziz müəllimin bacısıyam. Adım da Balabacıdır. Sənin bərəndə hər şeyi öyrənmişəm. Özünə də neçə gündür fikir verirəm. Ürəyimə yatan qızsan, adını da bilirəm. Özünə oxşayır. Təzə-tər çiçəksən.

Qız bərk həyəcanlandı. Boğazını qəhər boğdu, əlləri ilə üzünü örtüb için-için hıçqırdı. Göz yaşları barmaqlarının arasını islatdı və birdən çönüb Bacının boynuna sarıldı. Hıçqırığı hönkürtü ilə əvəzləndi.

Bacı həqiqi canıyananlıqla qızın saçlarını tumarladı. Üzündən öpüb, sakitləşdirdi:

– Ağlama, daha hər şey mənə aydın oldu. Qardaşıma böyük məhəbbətini anladım. Hə, Çiçək, indi gəl gedək sizə. Valideynlərinlə də tanış olum. İşin gərisinə Allah kərimdir.

Qız aram-aram özünə gəldi. Bacı cibindən əl dəsmalını çıxarıb qızın gözlərini quruladı. Çiçəyin qoluna girib yola düzəldilər.

– 9. –

Çiçəkgilin evi uzaqda deyildi. Yolu piyada gəldilər. Ağır, arxayın yerişlərlə gələ-gələ də bir-birinə qədərincə isinişdilər. Bacının şən, könül oxşayan söhbətləri Çiçəyi ruhən xeyli dirçəltdi. Qaşlarının düyünü, gözlərinin qəm bulaşığı bala-bala silindi. Solğun çöhrəsinə təbəssüm qondu.

Onlara qapı açan ana qızının bu dirçəlişinə mat qaldı. Qonağı salamlamağı unutdu. Bacı ananı şuxluqla qınadı:

– Qonaq sevmirsiniz, nədir? Xoş gördük!

Ana tezəcə özünü ələ aldı. Qonağı sevincle qarşıladı:

– Qonaq Allah qonağıdır. Xoş gəlibsiniz, səfa getiribsiniz.

Bacı səsinə sevinc ovqatı qatdı:

– Təkcə xoş gəlməmişəm, həm də xoş niyyətlə gəlmişəm. Yol verin, içəri keçim.

Ana utandığından qızardı. Tələsik yana çəkildi. Şirin təbəssümlə:

– Buyurun, öz eviniz kimi keçin içəri.

Bacı şəstlə içəri keçdi. Ərkli addımlarla irəli yeriyib otaqları nəzərdən keçirdi. Səliqə-sahmanına diqqət yetirdi. Və nəyinsə təsdiqi ilə başını tərpətdi:

– Həə, çox yaxşı, – deyib üzünü anaya çevirib əlavə etdi, – axtardığım tapılmışa oxşayır.

Ana heyətdə idi. Tanımadığı bu qadının sərbəst hərəkətlərindən şübhəyə düşmüşdü. Ürəyində onu oğru-əyriyə oxşatmışdı. Odur ki, bir qədər əsəbiliklə soruşdu:

– Nə şeydi axtardığınız?

Bacı sorğunun mənasını anlasa da, üstünü vurmadı. Əvvəlki qaydada:

– Mən adamlığı axtarıram, – dedi. Çönüb mətbəxə yönəldi. Təklifsiz-filansız altına stul çəkib rahatlıqla əyləşdi.

Ana lap çaşqınladı. Belə sərbəstliyə həm heyrət etdi, həm də qəzəbləndi.

Bacının özü də belə hərəkətlərinə mat qalmışdı. Kənardan ona tamaşa edən olsaydı, onu tanımazdı. Həmişə fikirli, qayğılı tərپənən, ağır davranan Bacı tamam dəyişmişdi.

Ev sahibəsi də onun bu qəribə hərəkətlərinə mat qalmışdı. Baxışlarından dərin təəccüb hissi aydın oxunurdu.

Bacı gülümsünə-gülümsünə dedi:

– Görürəm, mənim davranışıma təəccüb edirsiniz. Bəlkə də ürəyinizdə məni qınayırsınız. Ağlınıza qara-qura fikirlər gəlir. Nahaq yerə! Mənim bu fikirlərim sevincdəndir. Böyük şadlıq hissi qəlbimi doldurub. Gəlib istədiyim adamları tapmışam.

Ev sahibəsi dodaqucu soruşdu:

– Nədir sizin istədiyiniz?

Bacı dönüb evin içinə bir də nəzər yetirdi.

– Mənim istədiyim adamlar saf, sadə insanlardır. Evinizə baxıram, səliqə-sahmanı, abadlığı gözümü oxşayır. Sizin özünüzün də çöhrənizdən nur yağır. İcazə versəniz, sizə “xala” deyə müraciət edərdim. Ev sahibəsi bekaraca qımışdı:

– İcazə lazım deyil. Sizə necə xoşdur, məni o cür çağırın.

– Adınız nədir sizin?

– Adım Dürriyyədir.

– Gözəl addır. Özünüyə yaraşandır. Hə, Dürriyyə xala, tanışlığı gəlin əməlli-başlı eləyək. Yoldaşınız harada işləyir, nə iş sahibidir?

Ev sahibəsi duruxdu. Bacı bu duruxmağın səbəbini anladı. Sözüne əlavə şirinlik qatdı:

– Heyrətlənməyin, sorğu-sualımın canı var. Bilmək istəyirəm ki, yoldaşınız da siz xasiyyətdədimi?

– Yoldaşım tikintidə işləyir, mühəndisdir. Xasiyyətindən də şikayətim yoxdur. Daha nə sualınız var?

– Sualım hələlik bitdi. İndi icazə verin, özümü sizə təqdim eləyim. Mən sizin qızınızın vurğunu olduğu oğlanın bacısıyam. Qızınızı izləmişəm. İki həftədən artıq onun davranışına, hərəkətlərinə diqqət yetirmişəm. Hər cəhətdən bəyənmişəm. Sizin evinizə də gəlməyimin səbəbi budur ki, ailənilə yaxından tanış olum. Təkrar eləyirəm, xoşuma gəldiniz. İnanıram ki, tanışlığımızın nəticəsi yaxşı olacaq. Bax belə, Dürriyyə xala, mümkünsə, bir stəkan çay verin, ciyərim yanır. Çayımızı içə-içə söhbətimizə davam edək. Sizə zəhmət vermərəm ki?

Ev sahibəsi mehribanlıqla gülümsünüb qonağını süfrəyə dəvət etdi:

– Qapımı xoş məramla açana çayım da, canım da peşkəşdir.

Bu mehribanlıqdan Bacının xoş əhvalı bir az da duruldu. Çevikliklə yana çöndü. Böyründə divara söykənib başını köksünə əyərək məzlum-məzlum dayanmış Çiçəyin qolundan tutdu:

– Gəl yanımda otur, çayı birlikdə içək. Ürəyini sıxma, hər şey yaxşı olacaq. Mən sənəin tərəfindəyəm.

Bacı Çiçəyi böyründə oturdub, mətbəxə də diqqət yetirdi. Buranın da təmizliyi, sahmanı könlünə yatdı:

– Əla, çox əla! Ev qadını, bax, belə olar. Hər şey öz yerində, sahmanındadır, – deyib rahatlıqla süfrə arxasında əyləşdi.

Ev sahibəsi gətirib süfrəyə iki qabda gilə və çiyələk mürəbbələri düzdü. Armutu stəkanlara çay süzüb qonağın da, qızının da qabağına qoydu. Özünü də unutmadı. Bacı ilə qabaq-qənşər oturub qonağını intizarla dinlədi.

Bacı çaydan üç-dörd qurtum içib söhbətinə davam etdi:

– Hə, Düriyyə xala, əvvəlcədən onu deyim ki, biz çox çətinliklə böyümüşük. Həyatımız son dərəcə ağırlı-acılı olub. Körpəlikdən atamızı itirmişik. Otuz yedinci ildə onu xalq düşməni kimi güllələyiblər. Anamız bizi hədsiz zülm-zillətlə ərşəyə çatdırıb. Sonra da sağalmaz xəstəliyə tutulub. Dolanışq əziyyəti mənim üstümə düşüb. Kiçik yaşlarımdan gedib işə düzəlmişəm. Xeyirxah bir qonşumuzun vasitəsilə çörəkpulu qazanmışam.

Ev sahibəsi yanıqlı köks ötürüb soruşdu:

– Bəs sizə qohumlarınızdan kömək eləyən olmadımı?

Bacı başını buladı. Həzin dilləndi:

– Yox, olmadı. Qohumlarımız çox uzaqda yaşayırdılar. Gəlib-getmədilər. Qorxulu illər idi. Heç kim cürət eləyib xalq düşməninin ailəsinə baş çəkə bilmirdi. Ev sahibəsi dərinədən ah çəkdi:

– Can-can, gör nə əziyyətlər çəkibsiniz. Bəs sonra nə oldu?

– Heç nə, nə olacaq, anam tezliklə dünyadan köçdü. Bayaq dediyim kimi, evin bütün ağırlığı mənim üstümə düşdü. Özüm oxuya bilmədim, qardaşımı oxutdum. Ancaq taleyimiz burda da qabağımıza yeni daş dıgırladı. Axırını kursda qardaşımı tutdular.

– Nəyin üstündə?

– Siyasi məsələ üstündə. Atası kimi quruluşu bəyənirdi. Mən dörd divar arasında tək qaldım. Vahimələr içində yaşadım. Həsərdən, intizardan gecələr qovrula-qovrula qaldım.

– Axır ki, Allah xoş gün qapılarını üzümüə açdı. Stalin gorbəgor oldu. Qardaşım sağ-salamat qayıdıb gəldi. Ali təhsilini tamamladı, alimlik dərəcəsi aldı. Hamının yanında böyük hörməti var. Yəqin ki, onun haqqında siz də xoş sözlər eşitmiş olarsınız.

– Hə, eşitmişik, hamı tərifləyir onu. Allah qorusun!

– Çox sağ olun. – Bacı çaydan bir-iki qurtum da içib ayağa qalxdı. – Çox yordum sizi. İcazə verin, daha mən gedim.

Ev sahibəsi ehtiram göstərdi.

– Tələsməyin, xörəyim hazırdır. Gətirim, bir tikə yeyin, sonra gedin.

Bacı razılıq bildirdi:

– Sağ olun, ac deyiləm. İnşallah, bir də yolum düşər, halal çörəyinizi kəsərəm. Salamət qalın!

– Yolunuz uğurlu olsun. Səfa aparın.

Öpüşüb şad-xürrəm ayrıldılar.

– 10. –

Bacısının gündüzlər evdə az-az tapılması Əzizi narahat etdi. Bir axşam işdən qayıdanda sözgəlişi xəbər aldı:

– Son vaxtlar evdə tapılmırsan, bacı. Zəng edirəm, cavab vermirsən. Harda olursan?

– Söhbətə gedirəm, qaçaş. Evdə bayquştək tənha oturmaqdan bezikmişəm. Ürəyim sıxılır.

– Kimdir o söhbət yoldaşın, bacı, bilmək olarmı?

– Maraqlanırsansa, deyərəm. Düriyyə xalagilə gedirəm.

– Kimdir o Düriyyə xala? Belə qohumumuz yoxdur.

– Vaxtı gələndə tanıyacaqsan. Qohumumuz deyil. Çox gözəl insandırlar. Ürəkdən bağlanmışam onlara. Çox istərdim ki, belə qohumumuz olsun.

Əziz susub iş otağına yönəldi. Bilirdi ki, söhbətin sonu ayrı səmt alacaq. Onun xeyrinə olmayacaq. Evlənmək məsələsi yenə ortaya atılacaq, qanı qaralacaq.

Bacı da dinib-danışmadı.

Həmin günün axşamı Əziz adəti xilafına evə tez qayıtdı. Vərđişi üzrə, iş otağına keçib əynini dəyişdi. Hamam otağında yuyunub mətbəxə keçəndə gözü qıza sataşdı. Əvvəlcə gördüyünə mat qaldı. Sonra hirs beyninə vurdu. Qəzəblə çımxırdı:

– Bu qız hardan peyda olub burada? Kim gətirib onu bura?

Bacı təmkinlə dilləndi:

– Özü peyda olmayıb, mən gətirmişəm.

Əziz bir az da qeyzləndi:

– Nə üçün? Universitetdə mənim abırımı tökdüyü bəs eləmir, evimə də ayaq açıb?

Bacı daha heç nə demədi. Hazırladığı xörək-çörəyi süfrəyə düzüb, titrəyə-titrəyə ayağa durmuş Çiçəyin qoluna girdi.

– Gedək, qızım, – dedi. – Müəlliminin halı özündə deyil, kefini pozma.

Bacı ilə qız gedəndən sonra da Əzizin hirs soyumadı. Yeməyə əl vurmadı. Bacı qayıdıb yarımçıq söhbəti təzələdi. Qardaşını qınadı:

– Heç özünə yaraşan hərəkət eləmədin, qaçaş. Sənin yerinə utanıb, bir köynək ət tökdüm. Ayıb olsun!

Əziz bir xeyli dinmədi. Bacısının üzünə incik nəzərlərlə baxdı:

– Səni başa düşə bilmirəm, Bacı. Bayaقدan fikirləşə-fikirləşə qalmışam. Zəhləm getmiş qızı nə üçün müdafiə edirsən, tərəfini saxlayırsan? Məqsədin nədir?

Bacı açıq danışığa keçdi:

– Məqsədim sənin bağlı gözlərini açmaqdır. Başın elmi iş-gücünə qarışıb, hər şeyi unudubsan. Bu gün-sabah otuz beş yaşın tamam olacaq. Nə vaxtacan subay-salx gəzəcəksən? Tay-tuşların çoxdan ev-eşik, ailə sahibidirlər. Mən səni də onların cərgəsində görmək istəyirəm.

Əziz narazı-narazı mızıldandı:

– Bacı, qurtar belə söhbətləri. Mən sənə dönə-dönə demişəm. Elmi işlərimi başa çatdırmamış, o məsələyə vaxt itirməyəcəm. Xahiş edirəm, bu mövzuya hələlik qayıtmayaq.

Bacı inadla başını buladı:

– Yox, qaçaş, bəhanələrini qurtar. Mənim dözüümüm tükənib daha. Sənin bəyənmədiyin o qız da, onun ata-anası da mənim könlümə çox yatıb. Üç aydan artıqdır ki, onlara gedib-gəlirəm. Ailəni hər cəhətdən xoşlamışam. Bizə çox uyğun adamlardır. Qızın özü isə ağıllı-kamallıdır. Sənə vurğundur, dərdindən ölür. Yar-yaraşığı da yerindədir. Onun sənə ömürlük sədaqətli olacağına, yaxşı, mehriban həyat sürəcəyinizə inanıram. Beləsi bir də ələ düşməyəcək. Özünə qalsa, Allah bilir, gedib hansı üstü bəzək, altı təzək bir qıza rast gələcəksən. Məni həqiqi bacı gözündə görürsənsə, daşı ətəyindən tök, məsləhətimi eşit.

Əziz daxili barışmazlıqla qurcalanıb, acı-acı gülümsündü:

– Nifrətin məhəbbətə çevrilməsi mümkünsüz şeydir, – dedi.

Bacı birdən kükrədi. Gözləri yaşara-yaşara hündürdən deyindi:

– Eh, kül mənim başıma. Elədiyim yaxşılıq yamanlıq kimi başa düşülür. Nə deyəsən belə qədərbilməz qardaşa?!

Əziz başını aşağı salıb susdu. Bacı gözlərinin yaşını barmaqlarının ucu ilə silə-silə öz yatdığı otağa keçdi.

Küsülülük bir həftədən artıq çəkdi.

Əziz bacı-qardaş soyuqluğuna tab gətirmədi. Yumşalmaq məcburiyyətində qaldı. Universitetdə dərs zamanı Çiçəyə gözaltı nəzər yetirməyə başladı. Allah onun da ürəyinə yavaş-yavaş insaf toxumu saldı. Qızdan xoşu gəlməyə başladı. Və bir axşam evin qapısını şən ovqatla açdı. İçəri keçib bacısının boynunu qucaqladı. Şən əhvalla ona müjdə verdi:

– Bağışla, bacı, umu-küsüyə gəl daha son qoyaq. Təklifinə razıyam.

Bacının tutqun çöhrəsinə xoş təbəssüm yayıldı. Solğun baxışları işıqlandı. Çönüb qardaşını məhəbbətlə qucaqladı. Alnından iki-üç dəfə öpdü.

Bununla da rahatlanmayıb toya hazırlaşdı. Bir ay müddətində el adətincə şadlıq məclisi qurdu. Gəlini çal-çağırla evlərinə gətirdi.

Çiçək evdarlığı, işgüzarlığı, üzüyolalığı ilə Bacının etimadını doğrultdu. Gözləndiyindən artıq xoşa gəlməyə başladı. Çox çəkmədi, ərinin də ürəyində özünə yavaş-yavaş yuva qurdu, məhəbbətini qazandı.

İki ilin tamamında Allah onlara bir oğul payı nəsib elədi. Daha başqa övladları olmadı. Bununla kifayətləndilər.

İndi budur, iyirmi beş ildən artıq idi ki, o məhəbbət hər ikisinin ürəyində ilk zamanlarda olduğu kimi yaşayırdı. Bayramlarda, ev şənliklərində Bacı qardaşına eyhamla eşitdirirdi: “Doşab almışdıq, bal çıxdı”, – deyirdi.

Heyif ki, zaman gəldi, qibtə olunan xoşbəxtlik onlara vəfasız çıxdı... Haqqında bir qədər irəlidə.

– 11. –

Ailədə möhkəmlənən könül rahatlığı Əziz Əzimlinin jurnalistlik fəaliyyətinə də öz müsbət təsirini göstərdi. Zaman gəldi, doğru sözə, həqiqəti çılpıqlığı ilə söyləməyə, xalqı baş verən hadisələrdən düzgün məlumatlandırmağa böyük ehtiyac yarandı. 1990-cı illərin əvvəlləri idi. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti devrilmişdi. Yüksək vəzifələrin əksəriyyətinə lazımi rəhbərlik təcrübəsi olmayanlar, yetərincə səriştəsi çatmayanlar yiyələnmişdilər. Xalqı çaşqınlıqdan qurtarmaq üçün ziyalıların, ilk növbədə, jurnalistlərin öhdəsinə böyük gərginlik düşmüşdü. Ancaq «mənəm-mənəm» deyən, döşlərinə döyən, hər yerdə öyünən bir çox jurnalistlər qələmi qələmdana qoyub, qeyd dəftərlərini yazı masalarının siyirmələrində gizlətməmişdilər. Yalnız vicdanlı, xalqına sönməz məhəbbəti olan jurnalistlər fəaliyyətdə idilər. Onların önündə Əziz Əzimli kimi fədakarlar gedirdilər. Mübaliğəsiz demək olar ki, Əziz Əzimli lap birinci idi.

Çirkin əməl sahibləri də gecələr telefonla zəng edib Əziz Əzimlini biədəb, abırsız söyüşlərlə söyür, ən yaramaz ifadələrlə təhqirdən yan keçmirdilər. Lakin bunların heç biri Əzizi məqsədindən yayındıra bilmirdi.

Bir gün səhər ertə Çiçək qapını açanda yerə düşmüş bir zərf gördü. Zərfi götürüb açdı. Oxuyub dəhşətə gəldi. Amma üstünü vurmadi. Kağızı gizlətdi. Halının dəyişdiyini, bəninin qaçdığını hiss eləyən Bacıya yalan danışdı:

– Heç, birdən ürəyim sancdı, keçib getdi, – dedi.

Əziz çayını içib, çörəyini yeyib işə gedəndən sonra kağızı Bacıya göstərdi. Məsələ ilə tanış olan Bacının da rəngi-ruhu qaçdı, gözləri böyüdü. Tələsik soruşdu:

– Kim verdi bunu sənə?

Çiçək çətin-çətin dilləndi:

– Heç kimi görmədim. Qapının dalına atıb getmişdilər.

Bacı dərindən köks ötürdü:

– Boy, boy, gəlib qapımızı da tanıyıblar. Allah yaman işdən saxlasın. Al bunu, bir də oxu. Mənim gözlərim yaxşı seçmədi.

Çiçək kağızı alıb səsi titrəyə-titrəyə oxudu: “Şərəfsiz Əziz Əzimli! Başın gövdənə ağırlıq eləməsin. Bəsdir, qurtar bu əcaib yazılarını, bizim bostanımıza daş atmaqlarını. Bu sənə axırıncı xəbərdarlığımızdır. Sonu çox pis olacaq”.

Bacı vahimə ilə yırğalandı. Kəsik-kəsik pıçıldadı:

– Bu köpək uşaqlarından hər əclafılığı gözləmək olar. Ehtiyatlı davranmalıyıq. Çiçək əlavə etdi:

– Qorxulu zəmanədir. Mən Əziz sarıdan çox nigaranam. Allah eləməmiş, ona bir xətər yetirərlər. Mən bir söz deyə bilmirəm, Bacı, ehtiyatlanıram, xətrinə dəyər. Bəlkə qardaşınla sən özün danışasan?!

– Yaxşı, gəlin, mən özüm danışaram. İnadkarın biridir. Görüm, necə yola gətirirəm.

Axşam Əziz Əzimli evə tək gəlmədi. Sevimli tələbələri yanında idi. Səftər Sinədəftər də onlarla gəlmişdi. Bircə Həmid Həlimdən başqa. Onu yaxın bir qohumu dövlət qəzetində işə düzəltdi. Həmid xeyli vaxt idi uçluyun sırasında görünmürdü.

Əziz Əzimli qapıdan içəri girən kimi Bacı ilə Çiçəyin sifətindəki məyusluğu dərhal sezdi. Ancaq üstünü vurmadi. Üzünü arvadına tutub:

– Çiçəyim, – dedi. – Möhkəm acmışıq. Çox vacib bir tədbirdən gəlirik. Gör yeməyə nəyiniz var, dözməyə halımız yoxdur. Görürəm sözlü adama oxşayırsınız. Sonra danışarıq.

Əziz Əzimli qonaqlarını iştahlandırmaq üçün yeməyə birinci özü girişdi. Bir müddət dinib-danışan olmadı. Yalnız qaşlıqların səsi eşidildi. Süfrə yığışanda Əziz Əzimli zarafatına:

– Hə, kəmərimizin altını bərkitdik, – dedi. – Aclığın ağzına daş basıldı. İndi rahat söhbət eləyə bilərik.

Bilal Buynuzlu da, Hətəm Həcət də dirsəklərini masaya dirəyib müəllimlərinə diqqət kəsildilər.

Əziz Əzimli səsinin şən ahəngini ciddilləşdirdi:

– “Azadlıq” qəzetinin dünənki sayında ikinizin də yazısını oxudum. Rəyimi demək istəyirəm.

Hətəm Həcət tələsdi:

– Hə, hə, Əziz müəllim, onu eşitmək tamarzısındayıq. Soruşmağa utanırıdık.

Əziz Əzimli Hətəm Həcətin hövsələsizliyini cavablandırmadı. Üzünü aramla Bilal Buynuzluya tutdu:

– Söze səndən başlayaq. Yazıya seçdiyim mövzu xoşuma gəldi. Xaricdən alınıb gətirilən ərzaq məhsullarının keyfiyyətsizliyi, hətta ziyanlılığı ciddi təhlükədir. Ona nəzarətin yoxluğu dəhşətli haldır. Əhalini xəstəliyə salır. Qarşısı mütləq alınmalıdır. Sən bir az dərinə getməməklə bəzi məqamların üstündən keçibsən. Bir az da ətraflı yazsaydın, tənqidi kəskinləşdirseydin, bundan yaxşı alınardı.

Hətəm Həcət yenidən tələsdi:

– Mənim yazım necədir, müəllim?

Əziz Əzimli təbəssümlə:

– Gəlirəm sənə yazına, – dedi. – Sənə də seçdiyim mövzunu bəyəndim. Bazar bahaçılığı da ən ciddi problemlərimizdən biridir. Əhalinin maddi durumu ilə daban-dabana ziddir. Dövlətin verdiyi zəhməthaqqı çox aşağıdır. Heç on günün dolanışıq xərcini ödəmir. Yoxsulluq aşağı həddə enib. Dilənçilik günü-gündən artır. Onları bir az da qabarıq göstərsən, daha yaxşı alınardı. Xasiyyətindəki tələskənlik yazında da özünü göstərib. Sözcülyə yol veribsən. Söze qənaət etməmək sənə əvvəlki yazılarında da çox idi. Bu nöqsanı sənə bir neçə dəfə söyləmişəm. Çalış, az sözlə dərin mənə ifadə etməyə. Onda məqalən bir az da təsirli alınar.

Hətəm Həcət ayağa qalxıb təzim elədi:

– Sizə dincəlmək lazımdır. Çox razıyıq, bu gün bizi bir çox mətləblərdən agah elədik. Eviniz şən, süfrəniz bol olsun.

Səftər Sinədəftər təşəkkürünü şairanə söylədi:

– Eviniz abad, könlünüz şad, qəm-qüssə sizə yad olsun!

Əziz Əzimli:

– Xoş gəldiniz. Hər üçünüzə uğurlu gələcək arzulayıram.

– 12. –

Əziz Əzimli qonaqlarını yola salıb bacısının yanına gəldi. Bacı öz yataq otağında çarpayısının bir küncünə söykənib, büzüşərək əlləri üzündə qəm-qüسسə içində oturmuşdu. Kirpikləri nəmli idi. Ağlayana oxşayırdı. Əziz Əzimli onun böyründə əyləşib şirin qardaş mehri ilə onun əllərini üzündən götürüb xəbər aldı:

– Nə olub, bacı? İkiniz də gözümə çox qəmgün görünürsünüz. Xətrinizə dəyən varmı?

Bacı dərindən köks ötürüb dinmədi. Koftasının cibindən hədə-hərbə kağızını çıxarıb qardaşına uzatdı.

Əziz Əzimli təəccüblə:

– Nə kağızdı bu? – deyə soruşdu.

Bacı həzin səslə:

– Aç, oxu. Biləcəksən.

Əziz Əzimli kağızı həvəssiz-həvəssiz açıb oxudu, qeyzlə başını yırğaladı:

– Bu əclaf uşağı gör nə üsullara əl atır. Həyasız qorxutmalarla pis əməllərini ört-basdıra çalışırlar, – deyib kağızı cırıqladı. Sonra dərindən nəfəs dərib ayağa qalxdı. Otaqda iki-üç dəfə gəzinib, hirsini sovuşdurub, yenidən bacısının böyründə əyləşdi. Tam sakitliklə ona ürək-dirək verdi. – Nahaq qorxuya düşsünüz, bacı. Bunlar boş hədə-hərbəldir. Heç nə eləyə bilməzlər.

Söhbətə Çiçək də özünü yetirdi. O, Bacının yanında həmişə çəkincəkli tər-pənirdi. Ərinə “Əziz müəllim” deyə müraciət edirdi. Yalnız təklikdə, ikilikdə olanda «can Əziz» deyirdi. Bu dəfə adətini pozdu. Həyəcandan tövşümüş halda yalvardı:

– Yox, can Əziz, bizi qınama. Çox qorxulu zəmanədir. O pis adamlardan nə cinayəti desən, gözləmək olar. Xahiş edirəm, ehtiyatlı davran.

Bacı da acizənə təvəqqə etdi:

– Qurbanın olum, qardaş, daşı tök ətəyindən. Öcəşmə bu köpək uşaqları ilə. Qoy rahat yaşayaq.

Əziz Əzimli hər iki yalvarışa laqeyd qaldı. Boz-boz dedi:

– Mən uşaq deyiləm. Elədiyim hərəkətləri ölçüb-biçirəm. Narahatlığa ciddi əsas görmürəm.

Bacı qardaşını acı kinayə ilə qınadı:

– Hər dəfə ağır bir hadisə törədilir. Gah günahsız adamlar öldürülür, gah cavan qızlar, oğlanlar yoxa çıxır, tapılmır. Valideynlər gözü yolda qalır. Bunlar, sənçə, ciddi əsas deyil bəyəm?

Əziz Əzimli başını buladı:

– Onlar ayrı səbəblərdəndir, Bacı, dövlət lazımınca idarə olunmur. Cinayətkarlara qarşı mübarizə zəifdir. Mühüm idarə rəhbərlərinin naşılığı, səriştəsizliyi, lazımı təcrübənin olmaması ucbatındandır. Belə halda da ziyankar adamlar meydan sulayır.

Bacı ah çəkdi:

– Bax, öz dilinlə mən deyənə gəldin. O pis adamlar da, Allah eləməmiş, bir xətər yetirə bilərlər. Sənə dəxli olmayan işlərə bəddi qarışdın.

Əziz Əzimli narazılıqla yırğalandı:

– Qarışmaya bilmərəm, bacı, bu millət yazıqdır. Ona doğru söz deyən, gözünü açan, əclafı tanıtdıran, xalqına namusla xidmət göstərən oğullar belə məqamlarda lazımdır. Mənim də gücüm qələmimə çatır. Yazılarımla həqiqəti xalqıma çatdırmağı özümə müqəddəs borc sayıram.

Bacı hirsle əlini yellədi:

– Nə çoxdu səndən başqa yazı-pozu ilə məşğul olanlar. Niyə onlar susurlar?

Əziz Əzimli ötkəmləndi:

– Onlar qeyrətsizdilər, xalqı düşünməzlər. Düzlük, həqiqətpərəstlik mənim gəncliyimdən seçdiyim həyat yolumdur. Bu yoldan dönsəm, qorxub geri çəkilsəm, mənən sınıram. Heç kəs olaram. Qazandığım az-çox hörməti itirərəm. Gələcək nəsillər goruma söyər.

Bacının köhnə yarası deşildi. Sinə dolusu ofuldandı:

– Eh, yazıq bizim halımıza. Rəhmətlik atamız da o yolun qurbanı oldu. Tutulub gedər-gəlməzə göndərildi. Səsi-sorağı gəlmədi. Sonra səni də həbsə aldılar. Evdə bayquş kimi tək qalıb, neçə il sənın xiffətini çəkdim. İndi-indi rahat nəfəs alırdım. Həyatın şirinliyini dadırdım. İnsan təkin yaşamağa başlamışdım. Üzü ağ olmuş gəlin də ürəyimi oxşamışdı. Maşallah, ağıllı-kamallı oğlunuz da var. Onu da nəzərə al, sabahını düşün. O pis günlərimi geri qaytarma! Barı mənə rəhmin gəlsin. Təzə dərd-azara salma məni.

Çiçək ərinin çiyini ehmal-ehmal sıgallayıb, kövrək səslə bir də yalvardı:

– Can Əziz, biz cəhənnəm, özündən muğayat ol.

Əziz Əzimli çarəsiz razılıqla başını tərpetdi. Dilucu söz verdi:

– Yaxşı, ehtiyatlı tərpenərəm. Qorxu hissini çıxardın ürəyinizdən. Unudun getsin. Bu gün çox yorulmuşam. Qoyun, bir az yatım, dincəlim.

– 13. –

Əziz Əzimli ciddi yazı işləri ilə gecədən xeyli keçəndə, çöldə gediş-gəliş seyrələndə, evdə hamı yatanda məşğul olurdu. O, bu dəfə də eyni vərđişi ilə yazıya başladı.

Məqaləni elə ertəsi gün, gecikdirmədən ən oxunaqlı qəzetlərin birində çap etdirdi. Məqalə böyük rezonans doğurdu. Ona çoxlu təbriklər, razılıq zəngləri gəl-di. Ancaq nəyə görə hədə-hərbəçilərin səsləri eşidilmədi.

Axşam-tərəfi Rəfiq Nəcib zəng edib təşrif buyurdu. Ona qapını Əziz Əzimlinin özü açdı. Rəfiq Nəcib içəri girməmiş, qapı ağzındaca, şən hay-küylə təbrikə başladı:

– Eşq olsun xalqımızın vicdanlı, qüdrətli qələmli mərd oğluna! Afərin onun dərin zəkasına, yüksək vətəndaş sevgisinə! Xalqına, millətine əsl məhəbbət, bax, belə olar! Təşəkkürlər, yüz dəfə təşəkkürlər!

Əziz Əzimli təvazö ilə soruşdu:

– Nə olub, mehriban dostum? Bu hay-küyə səbəb nədir?

Rəfiq Nəcib eyni coşqunluqla davam etdi:

– O olubdur ki, sənın «Doğru sözün boz üzü» məqalən üreklərdən xəbər verib. Dost-tanışın hamısının xoşuna gəlib. Mənimlə rastlaşanlar bir ağızdan tərifi-fləyiblər. Hətta məndən xahiş ediblər ki, onların əvəzindən sənın üzündən öpüm, – deyib, – Əziz Əzimlini möhkəm qucaqlayıb, hər iki üzündən öpdü.

Əziz Əzimli xoş təbəssümlə dostunu qınadı:

– Yaxşı, yaxşı, şitlik eləmə. Mən elə bir qəhrəmanlıq göstərməmişəm. Gəlişin məni sevindirdi. Keçək içəri. Sənınlə ayrı söhbətim var.

Qol-boyun içəri keçdilər. Rəfiq Nəcib Bacını qayğılı görüb ehtiramla ona yaxınlaşdı:

– Nə olub əzizimiz Bacıya? Gözümə birtəhər görünür. Allah eləməmiş, xəstə-zad deyil ki? – deyib əlini öpdü.

Əziz Əzimli Bacının əvəzindən cavab verdi:

– Yox, maşallah, canı yaxşıdır. Azar-bezardan kənardır. Bir az əsəbiləşib.

Rəfiq Nəcib həyəcanla:

– Niyə əsəbiləşib? Xətrinə dəyənmi olub?

Əziz Əzimli başını buladı:

– Yox, əziz dost. Bilirsən ki, bu evdə heç kim onun könlünə toxunacaq bir şey eləyə bilməz. Əclaf uşaqları hədə-hərbə məktubu ilə məni qorxuzmaq istəyiblər. Acığı ona tutub. Məndən hayıf çıxacağılarından ehtiyatlanır.

Rəfiq Nəcib əlini Bacının çiyinə qoyub təsəlli verdi:

– Düzdür, zəmanə çox korlanıb. Dəyyuslar, əclaf, dələduzlar, xantamahlar birə-beş artıb. Min bir kələklə, fırıldaqçı varlanmaq istəyirlər. Hədə-hərbə onların tamah silahıdır. Bu yolla var-dövlət qazanmağa iştahlıdırlar. Qardaşınıza heç bir zərər yetirə bilməzlər. Tam arxayın olun. Sizə əsəbiləşmək, narahatlıq keçirmək olmaz.

Bacı könlüsüz-könlüsüz dilləndi:

– Nə bilim, ay Rəfiq müəllim. Təki siz deyən olsun. Pis hadisələr bizdən kənar gəzsin. Bir də yaman günlər görməyə.

Rəfiq Nəcib inamla:

– İnşallah, görməzsiniz, – dedi və gülümsəyərək xahiş bildirdi. – Bacı, sizə bir zəhmət vermək istəyirəm. Əzizlə mənim yeni dostluq zamanımızda hərdən bizim üçün bişirdiyiniz kartof qızartması könlümə düşüb. Bu qızartmanı heç kim sizin kimi bişirə bilmir. Onun üçün burnumun ucu göynəyir. Mümkünsə, ondan bir də bişirin.

Bacı qımışa-qımışa:

– Baş üstə, – dedi, – ondan asan iş nə var ki? Bu saat gedib daha yaxşısını bişirərəm.

Rəfiq Nəcib əlini döşünə qoyub minnətdarlıqla baş əydi. Bacı mətbəxə gəndən sonra dostuna şən əhvalla yenidən üz tutdu:

– Təkrar qayıdıram «Doğru sözün boz üzü» məqaləsinə. Bu məqalədə kin də, qəzəb də, nifrət də hiddətlə birləşib, ürəyin yüksək hərarəti ilə vəhdət təşkil edib. Bircə sözlə, böyük can yangısı ilə qələmə alınıb. Mərhəbə, afərin sənə.

Əziz Əzimli təsdiqlədi:

– Düz buyurursan, məqalə özümün də könlümə yatıb. Yazını bitirəndən sonra gecəni rahat yatmışam.

Rəfiq Nəcib eyni coşqunluqla əlavə etdi:

– Üzünə demək olmasın, sən həmişə yaxşı yazıbsan. Başqa jurnal-istlərimizdən tam fərqlənibsən. Mənfi hallara, nöqsanlara qarşı barışmaz olubsan, cəmiyyətin yaramaz adamlarının çirkin əməllərini xüsusi cəsərlə tənqid hədəfinə tutubsan. Oxucularını hər dəfə razı salıbsan. Amma indiki məqalə daha fərqli alınıb. Qoy, qələmin həmişə belə əzmlə işləsin.

– 14. –

Arada bir xeyli müddət sakitlik oldu. Hədə-qorxu tərəfdən gecələr nə zəng edildi, nə də qapıya gətirilib məktub qoyuldu. Ürəklərdən xof hissi yavaş-yavaş silindi. Əminamanlıq yarandı. Az sonra qərribə bir hadisə də baş verdi. Çiçək işləyən məktəbə bir qadın ayaq açdı. Orada Çiçəyi soraqlayıb, mehriban münasibət yaratdı. İlk tanışlıqdan Çiçəyi hay-küylə şirin dilə tutdu:

– Sizinlə tanış olmağıma son dərəcə şadam. Çoxdandı sizi axtarırdım. Dünən axır ki, bir xeyirxah adam sizin işlədiyiniz yeri mənə tanıtdı. Həmin gün gəldim bura. Sizi soruşdum, dedilər işə bu gün çıxacaqsınız. İndi sizi görməyimə çox xo-şhalam. Gərək ki, adınız Çiçək xanımdır. Düzdürmü?

Çiçək ehtiyatla:

– Düzdür, – dedi və ehməllə xəbər aldı, – kimdən öyrənmisiz adımi?

Qadın şən-şən qımışdı:

– Maraqlanmışam da. Səbəbi isə budur ki, mən sizin ərinizin vurğunuyam. Əziz müəllimin yazılarını böyük həvəslə oxuyuram. Bu sonuncu məqaləsi isə

lap ürəyimdən xəbər verib. Sizi arayıb tapmağı, şəxsən tanış olmağı qarşıma məqsəd qoydum. İcazə versəniz sizinlə rəfiqə olardım. Bunu özümə böyük xoşbəxtlik sayardım. Qoy, bəri başdan öz adımlı da sizə deyim. Adım Sahibədir.

Çiçək yumşaqlıqla dilləndi:

– Yaxşı addır.

Qadın təşəkkür etdi:

– Minnətdaram. Elə sizin adınız da simanıza uyğundur. Xoş ətirli çiçəyə bənzəyirsiniz. Mən də ilahidən diləyirəm ki, heç zaman solmayasınız. Məlumatıma görə əriniz Əziz müəllim də sizi hədsiz dərəcədə sevir. Məlumatım doğrudurmu?

Çiçək qürurla təsdiqlədi:

– Yanılmırsınız. Bizim bir-birimizə sevgimiz də, ehtiramımız da böyükdür.

Qadın əyilib Çiçəyi öpdü:

– Qoşa qarayıb qocalasınız. Bu sevgi və ehtiramınız qayım-qədim olsun. Nəsillərə örnək kimi keçsin. Əziz Əzimli müəllimin şəxsiyyəti də, sənəti də biz oxuculara mənəviyyat dərsidir. Acizane xahiş edirəm, ona salamımı və təşəkkürümü yetirəsiniz.

Çiçək qadının səmimiyyətinə inandı. Heç nədən şübhələnmədi. Çünki belə ehtiramlı sözləri başqalarından da az eşitməmişdi.

– Baş üstə, yetirərəm. Arxayın olun, – dedi.

Bu üsulla dilavər qadın qılıqla, hədsiz mehribanlıqla Çiçəyin ürəyinə yol tapdı. İki həftə ərzində aylar, illər rəfiqəsinə çevrildi. Və bir gün işdən sonra gəlib Çiçəyi növbəti qılığa tutdu:

– Əzizim Çiçək xanım, səndən bir xahişim var. Acizane surətdə zəhmət vermək istəyirəm. Subaylarından görsən, oğlumu nişanlamaq niyyətindəyəm. Ona yaxşı bir nişan üzüyü axtarıram. Soraqlaşmışam, sizin işinizin bu yaxın yerində qızıl dükanı var. Gedib baxmışam. Seçimi çoxdu. Üzüyü tək almağa ehtiyatlanıram. Göz gözdən iti, ağıl ağıldan üstündür. Mümkünsə, gəl gedək, birlikdə seçim eləyək. Sənin zövqünə inanıram.

Çiçək dərhal razılaşdı:

– Allah mübarək eləsin, xoşbəxt olsunlar. Belə xeyir iş üçün getmək mütləq lazımdır.

Qadın məmnun-məmnun gülümsündü:

– Bilirəm, sənin də bir oğlun var. Xaricdə oxuyur. Gün o gün olsun ki, onun da xeyir işinə mənim də bir köməyim dəysin.

Çiçək razılıq bildirdi. Qadınla birlikdə dükana yollandılar. İş yerindən bir xeyli aralanmışdılar ki, qarşıda xarici markalı maşın göründü. Maşından iki nəfər kişi düşüb onlara yaxınlaşdı. Hərəsi bir tərəfdən Çiçəyin qoluna girib maşına doğru çəkdilər. Çiçək qışqırıq salanda kişilərdən biri əlinin tını ilə Çiçəyin boynunun ardına güclü zərbə endirdi. Çiçək huşunu itirdi.

Möhkəm baş ağrıları ilə gözlərini açanda gətirildiyi yeri tanımadı. Çətinliklə gözlərini hərleyib Sahibəni böyründə gördü. Çətin ağrı içində, nəfəsi tutula-tutula soruşdu:

– Mən haradayam? Sahibə xanım, bu yer mənə tanış gəlmir.

Sahibə kinayə ilə gülümsündü:

– Darıxma, biləcəksən. Bir az özünə gəl, hər şey sənə aydın olacaq.

Bu məqamda ağ xalatl, nisbətən cavan bir qadın da gəldi. Sahibə onu təqdim etdi:

– Bu cavan qadın da gecə yanında qalacaq. Tibb bacısıdır. Dava-dərmanını verəcək. Daha mən gedirəm. Sabah görüşərik. Hələlik.

Çiçək heç nə anlamadı. Təəccüblə onun dalınca boylandı.

Tibb bacısı lazımı dava-dərmanı elədi. Boyun-başının ağrıları bir qədər səngiyəndən sonra Çiçək heysiz halda yuxuya getdi.

– 15. –

Həmin gün lap ertədən Əziz Əzimlinin ürəyində anlaşılmaz narahatlıq yaranmışdı. Axşama qədər bu narahatlıq ürəyindən keçmədi. Sıxıntı və döyüntü içində qaldı. Axşam evə həmişəkindən xeyli tez qayıtdı. Bacını da narahat gördü. Səbəbini soruşdu. Bacı divar saatına işarə etdi:

– Bax, gör saat neçədir?! Gəlin hələ də gəlib çıxmayıb. İş vaxtının qurtar-masından bir saatdan artıq vaxt keçib. Heç belə gecikməzdi. Nigaran qalmışam.

Əziz Əzimli divar saatına boylandı. Sonra da özünün qol saatına nəzər saldı.

– Hə, iş vaxtı çoxdan qurtarıb. Bəlkə lazımı olub, dükana-bazara gedib. Ona görə ləngiyir. İnşallah, tezliklə gəlib çıxar.

Qarışq düşüncələr içində gözlədilər. Aradan bir xeyli keçib, şər qarışandan sonra nigaranlıqları böyüdü. Çiçəyin iş yerinə, yaxın tanış-biliş evinə zəng çalıb soraqlaşdılar. Heç yerdən ürək sakitləşdirici xəbər eşitmədilər. Ağıllarına başqa mənfi hal gəlmədi. Hansı yol keçidindəsə Çiçəyi maşın vurduğunu gümana gətirdilər. Təlaş-təşviş içində xəstəxanaların telefonunu öyrənib, hamısına bir-bir zəng vurdular. Gümanları düz çıxmadı. Əziz Əzimli küçələrə düşüb özü axtarışa başladı. Çiçək tapılmadı. Bacı ağla-sıtqa içində Rəfiq Nəcibi köməyə çağırırdı. Rəfiq Nəcib Əziz Əzimli ilə birlikdə şəhərin çox yerini ələk-vələk elədilər. Yorulub əldən düşdülər. Polis bölməsinə müraciət elədilər. Nəticə alınmadı. Ertəsi gün Əziz Əzimli tələbələrini də axtarış işinə qoşdu. Dəniz kənarına qədər hər yere ayaq basdılar. Düşündülər ki, bəlkə Çiçəyin meyitini gətirib harasa atıblar. Zəhmətləri hədəre getdi. Bütün günü dumanlı düşüncələr içində yaşadılar. Gecədən bir xeyli keçmiş telefon zəng çaldı. Kobud və amiranə bir səs dedi:

– İtiyinizi ayrı yerdə axtarmayın. Bizim girovumuzdur. Şərtimizi sonra bild-i-rəcəyik.

Dəstək asıldı. Əziz Əzimli dəhşət içində hər iki əli ilə başını tutub hirsle de-yindi:

– Əclaf! Köpək uşaqları! Gör nə vasitəyə əl atıblar?!

İki günün intizarı, qəm-qüssəsi Bacını çox üzmüşdü. Bənizi solmuş, gözlərinin kökü saralmışdı. Yerində də taqətsizlik yaranmışdı. Telefonun səsine yerindən çətin-çətin durub, ağır addımlarla qardaşına yanaşdı.

– Kim idi zəng edən, ay qardaş? Nə deyirdi? – deyə soruşdu.

Əziz Əzimli yaşarmış kirpiklərini zorla aralayıb bacısına günahkar nəzərlərlə baxdı:

– Hədə-qorxu gələnlərdən idi. Çiçəyi girov götürüblər, – dedi.

Bacı hər iki yumruğunu dizlərinə çırpdı:

– Müsibətə bax! Yazıq gəlin gör indi nə pis hallar keçirir. Mən sənə dönə-dönə yalvardım ki, baş qoşma bu köpək uşağına. Yox yerdən əngəl çıxardarlar. Sözümlü eşitmədin, – deyib hönkürtü ilə ağladı.

Rəfiq Nəcib dünəndən evinə qayıtmamışdı. Dar məqamda dostunu tək qoymamışdı. İndi qonaq otağındakı divanda uzanıb mürgüləmişdi. Hönkürtüyə oyanıb, tələsik Bacıya yaxınlaşdı.

– Nə olub, Bacı? Niyə ağlayırsan?

Bacı hönkürtüsünə zorla ara verib, qırıq-qırıq dilləndi:

– O olub ki, dostuyun məsləhət eşitməməyi bizi çəkilməz dərdə salıb. Gəlini oğurlayıb bizdən amansız qisas alıblar. Kim bilir yazıq qızın başına nə oyun gətirəcəklər.

Rəfiq Nəcib qəzəbdən yırğalandı:

– Ar-namusa sığışmayan qudurğanlıqdır. Əxlaqa yaraşmayan hərəkətdir.

Əziz Əzimli köksünü ötürdü:

- Onlarda ar-namus, insani hisslər hardandır. Haram qazanc üçün nəyə desən, əl atırlar. Yəqin ki, girovu qaytarmaq üçün pul tələb edəcəklər.
- Rəfiq Nəcib başının asta hərəkəti ilə dostunun gümanını təsdiqlədi:
- Düz deyirsən. Bizim dövrü mətbuatda bir məlumata rast gəlmişdim. Qonşu respublikaların hansındasa dövlət bankının rəhbərini oğurlayıb ondan külli miqdarda pul almışdılar. Bizim bu əclafılar da o hərəkəti təkrarlayıblar.
- Əziz Əzimli susub dərin fikrə getdi. Rəfiq Nəcib kənardan stul götürüb Əziz Əzimlinin böyründə əyləşdi. Qolunu qaldırıb dostunun çiyinə qoydu. Ürək yanğısı ilə onu dindirdi:
- Zəng eləyən belə-filan nə tələb etdi?
- Əziz Əzimli əlini alnında gəzdirdi:
- Şərtimizi bildirəcəyik, söylədi.
- Bacı əlini sinəsinə döyə-döyə, boğazı boğula-boğula dedi:
- Zəng barədə polisə xəbər verilməlidir. Gecikmədən axtarışa başlamaq lazımdır. Qudurmuşların cəzalarını versinlər.
- Əziz Əzimli bacısına narazı nəzər yetirdi:
- Eh, ay bacı, sən kimlərdən nə umursan?! Harda imiş o polis idarəsi? Hərə öz başının çibinini qoruyur. Dərəbəylikdir.
- Rəfiq Nəcib:
- Bu, hər şeydən əvvəl, namus məsələsidir. Bizdən qeyrət tələb eləyir. Pul ödəmək lazım gəlsə, mən də kömək edə bilərəm.
- Əziz Əzimli minnətdarlıq elədi:
- Çox sağ ol, mənim arxam, dayağım, dost. Bu iş, bilirəm, çox məbləğ aparacaq. Dostun-tanışın köməyi ilə başa gələn iş deyil. – O, əllərini masaya dirəyib çətinliklə ayağa durdu. İntizar onu da gücdən salmışdı. İrəli yeriyib otaqlara boylandı. Təskinliklə əlavə etdi. – Otaqlar pis deyil, genişdir. Təmiri də babatdır. Güman edirəm ki, ehtiyacı ödəyəcək.
- Bacı qərarla razılaşdı:
- Hər şeyimiz gəlinimə qurbandır. Təki evimizə sağ-salamat qayıtsın. Lap birotəqlı daxmada da gedib yaşayırıq.
- Rəfiq Nəcib ayağa durdu. Dostuna üz tutdu:
- Daha mən gedim. Bu məsələ ilə özüm məşğul olum. Ev alverçilərinin yığışdıqları yerə bələdəm. Danışım onlarla. Gecikmək olmaz.
- Bacı dil-ağız elədi:
- Hə, hə. Başına dönüm, Rəfiq qardaş, ayaqların ağrıməsın. Zəhmət çək, məsələni tezleşdir. Yoxsa gəlinim yad əllərdə qalıb dərddən üzülər.
- Rəfiq Nəcib sağollaşıb qapıya yönəldi. Bacı onu yola salıb əlləri qoynunda geri qayıda-qayıda öz-özünə gileyləndi:
- Dədələr düz deyiblər: «El üçün ağlayan gözdən olur». Aldıq payımızı.
- Əziz Əzimli bacısının atmacasını qulaqardına vurdu. Dinib-danışmadı.

– 16. –

Çiçək yuxudan səhər açılar-açılmaz ayıldı. Bayırda hələ hava tam işıqlanmamışdı. İçəridə əşyalar seçər-seçməz görünürdü. Başını çevirib ətrafına nəzər saldı. Ona içəridə heç nə tanış gəlmədi. Boynunun və dumanlı beyninin ağrıları xeyli səngimışdi. Yaddaşı özünə qayıtmışdı. Baş vermişləri xatırlamağa çalışdı. Çox keçməmiş, hadisə gözləri önündə canlandı. Məsələni anladı. Oğurlandığını yəqinlədi. Qalxıb yerinin içində oturdu. Ona keşik çəkən ağxalətli qadıncıdan xahişlə soruşdu:

– Sizi and verirəm Allaha, düzünü deyin görüm, bura haradır? Mən kimin evindəyəm?

Bir az aralıda qatlama çarpayıda uzanmış ağxalatlı qadın könülsüz-könülsüz dilləndi:

– Məndən heç nə soruşmayın. Doğru söz deyə bilməyəcəyəm. Məni gətiriblər ki, sizə həyanlıq eləyim. Vəssalam.

Çiçək susdu. Ərinin qisası üçün girov götürüldüyünü dərk etdi.

O gün axşama kimi gəlib onu dindirib-danışdıran olmadı. Sahibə də vədinə xilaf çıxdı. Yalnız axşam hava qaralanda içəri ayaq basdı. Çiçəklə dilucu əhvallaşdı:

– Necəsən, ay Çiçək? Özünə gəlibsənmi?

– Bir az babatam. Heç gözləməzdim, sən çox kələkbaz qadınsanmış. Şirin dillərlə, hiyləgərliklə ağılımı oğurladın. Məni yaman günlərə qoydun. Tanrı beş artığı ilə bəlanı versin.

Sahibə ona bozardı:

– Çərənləmə, qancıq, qarğışın öz canına keçsin. Dur rahat otur, saçını, əynini bir az səliqəyə sal, böyüyümüz yanına gələcək.

Çiçək ağıllı qadın idi. Höcətə keçmədi. Təmkinli və soyuqqanlı davrandı. Vəziyyəti anladı. Daha yaşamağın mənası olmadığını düşündü. Bu cür biabırçılıqdan sonra adam arasına necə çıxacaqdı, tanış-biliş üzünə necə baxa-caqdı? Heç şübhəsiz ki, ərinin paxılları, bədxahları yüz cür şayiə uydurub yaya-caqdılar. Belə söz-söhbətlərdənsə, ən abırlısı ölüm idi, fürsət tapıb gizlin üsulla özünə qəsd idi. Hələlik bunu sezdirməmək, düşməni duyuq salmamaq gərəkdi. Narazılıq bildirmədi. Deyilənə əməl etdi. Ağxalatlı qadın da ona üst-başını səliqəyə salmaqda kömək etdi. Həmin anda kök, yekəpər bir kişi aram addımlarla içəri daxil oldu. Çiçəyi zəhmli nəzərlərlə süzüb, rişxəndlə Sahibədən xəbər aldı:

– Qonağımız necədi? Özünü necə aparır?

Sahibə cəld cavab verdi:

– Sakitdir. Ağla-sıtqa eləmir. Vəziyyətlə barışıb.

Böyüyün sərt görkəmində nisbi mülayimlik sezildi:

– Barışmağı onun xeyrinədi. Tələbimiz müsbət alınsa, tezliklə evinə qaytarılacaq.

O, cibindən diktofon çıxarıb Sahibəyə verdi:

– Al, bunu tut onun dodaqlarına yaxın.

Sahibə əmri yerinə yetirdi. Böyük Çiçəyə üz tutdu:

– Ağıllı, düşüncəli qadına oxşayırsan. Diktofona danış, ərinlə salamlaş, sağ-salamat olduğunu bildir.

Çiçək danışdı:

– Salam, Əzizcan. Məndən nigaran qalma, sağ-salamatam. Mənə dəyib-dolaşmırlar. Özünü qoru, Bacıya salamımı yetir.

Böyük razı qaldı. Diktofonu alıb getdi. Sahibə də böyüyün dalınca çölə çıxmaq istəyəndə Çiçək xahişlə onu saxladı:

– Hörmətli Sahibə xanım, elə indi ağılıma bir fikir gəldi. Ərimə məktub yazsam yaxşı olardı. O, bir az inadkar adamdır, onun yumşaq damarını tapa bilərəm. Şərait yaradın, məktubu yazım.

Sahibə etinasızlıqla:

– Böyüyümüzdən icazəsiz mən heç nə edə bilmərəm. Böyüyümüz indi gedib ərinlə telefonla danışacaq, lazım olsa, məktubu sonra yazarsan, – deyib otaqdan tələsik çıxdı.

– 17. –

Gecədən xeyli keçmiş telefon cingildədi. Düşmən tərəfin zəngi idi. Ayrı heç kəs bu vaxtı Əziz Əzimlini narahat etmirdi. Əziz Əzimli həyəcan içində dəstəyi

götürdü. Çiçəkdən xəbər tutmağa tələsdi. Dəstəyi qulağına yaxınlaşdıran kimi həmin kobud səs eşidildi:

– Hə, Əziz Əzimli, qulağını geniş aç, dinlə. Vəfalı Çiçəyin səninlə danışacaq.

Çiçəyin diktofona dedikləri telefonda təkrarlandı.

Əziz Əzimli bir qədər toxtadı. Kobud səs dedi:

– İndi şərtimizi dinlə.

Əziz Əzimli təmkinlə dilləndi:

– Mənə məlumdur şərtiniz. Girov xərci nə qədərdir?

Kobud səs tənə ilə:

– O xərci çətin ki ödəyə biləsən. Hardandır səndə o qədər pul? Lütün birisən.

Acından günorta durursan, – dedi.

Əziz Əzimli təmkinini saxladı:

– Özümdə olmasa da, evimi sataram. Namusumu hər halda it ağzına atmaram.

Kobud səs qəhqəhə çəkdi, təhqirə keçdi:

– Sənin cındır evinin pulu bizim tələbin heç üçdə bir hissəsini də ödəməz. Sənə güzəştə gedib bacardığın işi tələb edəcəyik. Əgər sevimli arvadının evinizə sağ-salamat qayıtmağını istəyirsənsə, məqaləndə yazdıqlarını təkzib elə. Qələtini düzəlt. Bizim haqqımızda söylədiyən yalan və böhtanları boynuna al. Mətbuatda çap elətdir. Yalnız bundan sonra arvadını yanında görə bilərsən.

Əziz Əzimlinin dili-ağızı qurudu, dinə bilmədi. Dəhşətli tələb idi. Onu mənən əzmək, sındırmaq istəyirdilər. Qolları boşalıb yanına düşdü, bir neçə an özünə gələ bilmədi. Üzgün Bacı ertədən yatmışdı. Məsələdən xəbər tutmadı. Əziz Əzimli gecdən-gec özünə gəlib dostuna telefon açdı.

Rəfiq Nəcib dostunun nə deyəcəyini gözləməyib, həyəcanla soruşdu:

– Təzə bir xəbərimi var? Nə əcəb bu vaxt zəng edibsən?

Əziz Əzimli duruxa-duruxa dedi:

– Zəhmət çəkib ev alış-veriş yerinə getmə, ayaqlarını ağrıtmə. Evi satmaq lazım gəlmədi.

Rəfiq Nəcib təəccübləndi:

– Nə üçün? Nə səbəbə?

Əziz Əzimli üzgün, xırıltılı səslə dilləndi:

– Məni ictimaiyyət içində xar eləmək, üzümə tüpürtmək istəyirlər.

Rəfiq Nəcib bir az da heyrətləndi:

– Anlamadım, aydın danış.

Əziz Əzimli dərinədən nəfəs dərib dostunu məsələdən əgah elədi:

– Deyirlər ki, «Doğru sözün boz üz» məqaləsində yazdıqlarımı inkar eləyim.

Yalan və böhtan olduğunu yazıb mətbuata verim.

Arada xeyli susqunluq yarandı. Əziz Əzimli dostundan cavab gözləməyib, inadla əlavə etdi:

– Bundan sonra nə faciə baş versə də, mən belə qələti etməyi bacarmayacağam. Cismani ölüm mənəvi ölümdən qat-qat üstündür.

Rəfiq Nəcib fikri müsbət qarşıladı:

– Qərarın düzgün qərardır. Sənin şəxsiyyətinə zidd bir işdir. Ancaq hövsələ mühüm şərtidir. «Gecənin xeyrindən sabahın şəri yaxşıdır», – deyib atalar. Sabah gələrəm, birlikdə mümkün rəyə gələrik. Xahiş edirəm dözümlü ol. İnşallah, məsələyə çarə qılarıq.

– 18. –

Üç gün idi Çiçək dilinə heç nə vurmurdu. Yalnız su ilə kifayətlənirdi. Gətirilən yeməkləri inadla dala qaytardırıb, intihar məqamını qətiyyətlə gözləyirdi. O məqam, nəhayət ki, özünü yetirdi.

Sahibə bu dəfə Çiçəyə qaşqabaqla, əvvəlkilərdən artıq sataşqanlıqla baş çəkdi:

– Eh, bu da sənin ərinin məhəbbəti, hörmət-ehtiramı, canı yanmağı. Haqqınızda əfsanə uydurub danışdırlar. Guya siz bir-birinizi olmazın məhəbbətlə sevirsiniz. Qarşılıqlı ehtiramla yaşayırınsınız. Yalanmış hamısı. Böyüyümüzün şərti-ni soyuq dinləyib. Zıqqıldayıb, cıncırı çıxmayıb.

Çiçək öyüncək dedi:

– Bizim bir-birimizə ehtiramımız yalan deyil, gerçəkdir. Doğru danışılır. Keçən dəfə sizə dedim axı, o, çox inadkar adamdır. Mən onu məktubla yumşalda bilərəm. İcazə verin, ona təsir edəcək sözlərimi kağızla çatdırım.

Sahibə razılaşdı:

– Yaxşı, qoy sən deyən olsun. Buna böyüyümüz də icazə Verdi. – Sahibə dönüb tibb bacısına kağız-qələm gətirməyi tapşırırdı.

Çiçək tibb bacısını saxladı.

– Mən müəlliməyəm, dəftər-qələm çantamda var. Onu mənə gətirin.

Sahibə işarə ilə çantanın yerini tibb bacısına göstərdi. Tibb bacısı çantanı otağın güncündən götürüb gətirdi. Çiçək qəlbən rahatlandı. Çantasını alıb Sahibəni dilə tutdu:

– Çox xahiş edirəm, yarım saatlığına məni tək qoyun. Fikirlərimi toplayıb, görüm nə yazı bilərəm.

Çantasının içinə əl gəzdirdi. Dırnaqtutan qayçısını tapıb bir az da arxayınlaşdı. Dəftər-qələmini çıxarıb dizləri üstündə rahatladı. Sahibə ilə tibb bacısı çölə çıxandan sonra yazmağa başladı: «Əzizlərimdən ən əzizim mənim, canım-ciyərim! Bu məktubu sənə ölüm ayağında yazıram. Orasını yəqin bilirəm ki, məktub sənə çatmayacaq. Cırıqlanıb bir küncə atılacaq. Qoy olsun, ürəyimi elə-belə boşaldıram. Bu da bir növ təsəllidir, ruhi rahatlıqdır. Can Əziz, son dərəcə təəssüflənirəm ki, qocalıqda sənə lazımı qulluq edə bilməyəcəyəm. Həyanın olamayacağıam. Təklənəcəksən. Və ona da yanıb-yaxılıram ki, birçə oğlumuzun toyunu görməyəcəm. Nəvə laylası çalmyacam. Görümdə da onların intizarını çəkəcəm. Neyləməli, bəxtiyarlıq insana hər cəhətli verilmir. Görünür, alın yazıma bunlar yazılmayıb. Ancaq dünyadan nakam köçmürəm. Səninlə keçirdiyim xoş günlər, xoş aylar, xoş illər bəsimdir. Mənə görə əqidəndən dönmə. Oğlumuz Şərəfə də hələlik heç nə bildirmə. Qəm-qüssəyə qapılar, dərslərindən zəifləyər. Lap gəncliyimdən, sənə dəlicəsinə vurulduğum zamandan bir əhdim vardı. Sənin yolunda canımdan keçəcəyimə söz vermişdim. İndi o əhdimə sədaqətimi göstərirəm. Səni də, xətrini qədərsiz dərəcədə istədiyim Bacını da son dəfə uzaqdan-uzağa öpürəm. Sağ-salamat qalın. Ömrünüz uzun olsun. Çox-çox təvəqqe edirəm, mənim ölümümə görə özünü günahkar sayma. İctimaiyyətəki nüfuzunu əvvəllərdəki təkin inamla qoru. Sənə sönməz məhəbbətimi özümle gedər-gəlməzə aparıram. İmza: sənin solmuş Çiçəyin».

Çiçək dəftər-qələmi kənara qoyub qapıya sarı oğrun nəzər yetirdi. Onu güdən yox idi. Dırnaq qayçısını çantadan çıxarıb kəsərini yoxladı. Alt dodağını dişlərinin arasında sıxıb sol biləyinin damarlarını doğradı. Sonra da zor-güclə sağ biləyinin də şah damarını yaraladı. Qanı fısqırıyla axıb qılçalarının yanlarında gölləndi.

Xırıltıya bayırdakılar yüyürüb gəldilər. Artıq gec idi. Çiçək həyatla vidalaşmışdı.

– 19. –

Eybəcər hala salınmış cəsədi gecənin tam sakitliyində xərəkdə gətirib Əziz Əzimli yaşayan binanın həyətinə atmışdılar. Səhər işə gedən qonşular Çiçəyi zorla tanıdılar. Əziz Əzimligilə xəbər çatdırdılar. Sonra da köməkləşib meyiti evə apardılar. Əziz Əzimli ağlasığmaz vəhşilikdən dəhşətə gəlmişdi. Böyük ağıl-

kamal sahibi olan bu adam bərk sarsılmış, donuq-donuq, key-key onun-bunun üzünə baxıb susurdu. Bacı isə vay-şivənle meyitin üstünə sərilib yanıqlı-yanıqlı hönkürdü.

Rəfiq Nəcib hadisəni kimdənsə eşidib özünü yetirdi. Dostu yas tədbirlərini gördürəcək vəziyyətdə deyildi, keylikdən ayılmamışdı. Bütün tədbirləri öz boy-nuna çəkdi. Meyiti məscidə apardırdı, yudurdub gətirdi. Həyətdə böyük çadır qurdurdu, ehsan yeməkləri və çay hazırladırdı. Dəfn üçün başqa vacib tədbirləri də gördürdü. Cənazə son mənzilə yola salınanda Əziz Əzimlini qəbiristanlığa getməyə qoymadı. Tələbələri Bilal Buynuzlu və Hətəm Höcətə ondan muğayət olmağı tapşırırdı.

Əziz Əzimlinin donuqluğu, heysizliyi tez keçmədi, rəhmətliyin həftəsinin tamamına qədər uzandı. Axır günlər ürəyində də narahatlıq yaranmışdı. Sinəsi və kürəyi sancır, göynəyirdi. Bu, yaxşı əlamət deyildi. Heç kəsə heç nə bildirmədi. Evdə qalıb, işə getmədi. Yas mərasimi qurtardıqdan sonra gecə yazı masasının arxasına keçdi. Faciə kinini, qəzəbini coşdurmuşdu. Can yanğısına qarışmış ehtiraslı sözlər bir-birini qova-qova kağız üzərinə asanlıqla düzürdü:

«SABAHA İSMARIC»

Xalq, yaxud millət nə zaman məhvə üz qoyur, tarix səhifələrindən silinib birdəfəlik unudulur? O zaman ki, xalqın, yaxud millətin mənəvi dəyərləri, ali adət-ənənələri itir, onu başqa xalqlardan fərqləndirən vacib xüsusiyyətləri yox olur, yəni daxili aləmi yoxsullaşır. Dilinə əcnəbi sözlər dolur, öz dili yavaş-yavaş yaddan çıxır. Bu, dəhşətli haldır. Maddi kasıblıq üç ilə, beş ilə düzələ bilir, lazımı qaydasına düşür. Lakin mənəvi kasıblıq neçə-neçə illərə, hətta əsrlərə düzəlmir. Belə böyük faciə nə vaxt baş verir? O vaxt ki, cəmiyyət içəridən çürüyür, əxlaq göstəriciləri heçə enir. Min-min təəssüflər ki, belə dəhşətli vəziyyət hazırda bizi yaxalamaqdadır.

Uzun əsrlər boyu arzuladığımız, həsrətində olduğumuz azadlığı, müstəqilliyi, nəhayət ki, böyük itkilər hesabına qazanmışıq. Başqa dövlətlərin qapazaltısından qurtarmışıq. Özümüz öz taleyimizin sahibiyik. Yenə min-min təəssüflər, heyiflər olsun ki, bu qazancımızın bəhrəsini lazımınca görə bilmirik. Ona görə görə bilmirik ki, doyumsuz it nəfslə, canavar xislətli bəndələr, yaramaz ünsürlər sıralarımızda bollaşıblar. Şəxsi mənafeləri üçün qapaqaplar, çapaçaplar, alıb-aldatmalar hədsiz miqyasa çatıb. Onlar üçün müqəddəs heç nə yoxdur. Nə cəmiyyət barədə, nə xalqın gələcəyi barədə zərrəcə düşünmürlər. Təki müftə gəlirlər əldə etsinlər.

Bunun üçün insanlığa əsla xas olmayan iyərənc hərəkətlər törədirlər. Qızlar, qadınlar, nüfuzlu adamlar oğurlatdırılır. Şəxsi edavətlər ön plana çəkilir. Sonsuz nifrətə layiq bu eybəcərliklər yuxarıda söylədiyim mənəvi kasıblığın başlanğıcıdır. Qarşısı tezliklə alınmalıdır, yoxsa müstəqilliyimiz də, kimliyimiz də heçə gedər.

Vaxt itirmək ziyanımızdır. Bu dözülməz hallarla hamılıqla mübarizəyə qalxmalıyıq. Qələm sahiblərimizi, öz həmkarlarımı qeyrətə çağırıram. Gələcəyimiz uğrunda mübarizə ən çox biz ziyalılardan üzərinə düşür. Müdriklər çox doğru deyiblər ki, ziyalisiz xalq xalq deyil, adicə kütlədir. Mən öz tərəfimdən bacardığım mübarizəni qələmimlə apardım. Həmin çətin yolda ailəmi də, özümü də qurban verirəm. Bu, çox ağır dərddir. Neyləmək olar, bu da bir nümunədir, nəsillərə nümunədir.

Millət sevgisi, Vətən məhəbbəti hər şeydən və hər kəsdən üstündür. Vəsiyyətimi sabaha ismarlayıram. Xalqımın yaşamağı naminə, Vətənin keşiyi uğrunda hər bir namuslu kəs şirin canından keçməyə borcludur. Əks halda,

böyük itkimiz başımıza ağır qaxınc olar. Sonrakı nəvə-nəticələrimiz bu səhvi bizə qətiyyən bağışlamazlar.

Vəsiyyətimin qulaqardına vurulmayacağı, bütün azərbaycanlılar tərəfindən vacib nəsihət kimi qəbul ediləcəyi gümanındayam. Allah sizə yar olsun!»

Çətinliklə nəfəs dərdi. Ürəyinin sancıları şiddətlənmişdi. Zorla ayağa qalxıb dizləri bükülə-bükülə yataq otağına keçdi. Paltarını soyunmağa gücü çatmadı. Arxası üstə çarpayuya uzandı... Ürəyi dayandı.

– 20. –

Son günlərin gərgin hadisələri, dərin həyəcan və qəm-qüssələri Bacını büsbütün taqətdən salmışdı. Bir neçə günün içində saçı-birçəyi tamam ağarmışdı. Altmış iki yaşlı bu qadın heysiz bir qarıya bənzəyirdi. Qardaşının ölümündən yalnız səhər xəbər tutdu. Bir neçə dəfə çağırdı, cavab almadı. Sürünə-sürünə gəlib Əzizin vəziyyətini gördü. Əzizin burnunun yanlarında iki damcı yaş işıldayırdı. Bacının həniri batdı. Səsi boğazında düyün bağladı. Nə qışqıra bildi, nə də hönkürüb ağlamağı bacardı. Əllərini başı üzərində yelləyə-yelləyə, yumruqlarını sinəsinə döyə-döyə qaldı. Baisləri pıçılıtlı səslə hey söydü, qarğıışladı.

Vida mərasimi Əziz Əzimlinin yaşadığı binanın həyətidə düzəldildi. Dövlət tərəfindən heç bir tədbir görülmədi. Hökumət nümayəndələrindən ayaqlarına zəhmət verib, başsağlığına təşrif buyuranlar da olmadı. Qədir-qiymət bilən adamlar xəbərleşib mərasimə axışdılar. Böyük həyət insan axınına tutmadı. Rəfiq Nəcib yenə də hər bir tədbiri yüksək səviyyədə özü təşkil etdirdi. Əziz Əzimli pərəstişkarları sanki acığa düşüb, mərhuma ali ehtiram göstərdilər. Cənazəni növbələşərək yaxınlıqdakı qəbiristanlığa qədər çiyinlərində apardılar. Tabut qəbirə hazırlananda Rəfiq Nəcib irəli keçib gözləri yaşara-yaşara həqiqi dost yanğısı ilə nitq söylədi:

– Möhtərəm həmkarlar, dostlar, tanışlar, Əziz Əzimli şəxsiyyətinin etibarlı və ehtiramlı pərəstişkarları! Bu gün biz xalqımızın çox böyük və görkəmli bir oğlu ilə vidalaşırıq. Elə oğul ki, bütün ömrünü xalq və millət yolunda fəda etmişdir. Ailəsini də, özünü də bu uğurda qurban vermişdir. İti və kəsərli qələmi ilə mənfi ünsürlərə qarşı mübarizə aparmışdır.

Xalq malına göz dikənləri, haramlıqla qazanc güdənləri, ifrat tamahkarları, rüşvətxorları, hər şeydə asan qazanc güdənləri, vicdanı unudanları ifşa etmişdir. Onların iç üzünü açıb heç nədən qorxub-çəkinmədən xalqına tanıtmaya cəhd etmişdir. Cəmiyyəti bütün mənəvi yoxsulluqlardan qurtarmağı özünə borc bilməmişdir. Burasını da deyim ki, heç bir şəxsi mənafe, ucuz şöhrət güdməmişdir. Daim ali amal eşqi ilə yaşamışdır. Bu sözləri dilimə gətirə-gətirə böyük fransız yazıçısı Viktor Hüqonun digər böyük fransız yazıçısı Onore de Balzakın dəfn mərasimində söylədiyi ehtiraslı kəlamlar yadıma düşdü. O, demişdir: «Bu əzabkeş, zəhmətkeş, bu filosof, bu mütəfəkkir, bu yazıçı, bu dahi aramızda hədələr, mübarizə, dava-dalaşlar, döyüşlərlə dolu bir həyat keçirdi. Zəmanəmizin böyük şəxsiyyətlərinin hamısı belə həyat yaşamağa məhkumdur.

Məzara yatırdığımız bu insan, cəmiyyətin ağırlığı ilə yada saldığı şəxsiyyətlərdən biridir. İndi elə bir zamandır ki, insanların nəzəri bizi idarə edənlərə deyil, düşüncülərə, mütəfəkkirlərə yönəlib. Buna görə də, mütəfəkkirlərdən kimsə dün-yasını dəyişəndə, bütün ölkə sarsılır. İstedadlı insanın ölümü çoxlarının matəmi, dahi insanın ölümü isə xalqın matəmi deməkdir. Belə bir itkinin qarşısında kədərimiz nə qədər böyük olsa da, biz məyus olmayacağıq. Gəlin, bu itkini içindəki bütün qəddarlıqlar və kədərlə birlikdə qəbul edək».

Hafizəmə həkk olunmuş həmin fikirlər eynilə Əziz Əzimliyə də aiddir.

Doğrudur, Əziz Əzimli yazıçı deyil, yüksək istedadlı jurnalistdir. Elə jurnalist ki, onun qələmindən çıxmış hər bir yazı xalqını, millətini, vətəni sevnələr üçün bir dərslərdir, örnekdir. Ölüm ayağında qələmə aldığı vəsiyyətində də sönməz xalq sevgisini sabaha ismarlamışdır. Milləti əbədi yaşatmaq üsullarını gələcək nəsillərə anlatmışdır. O ismarıcı səhərki mühüm qəzet səhifələrində oxuyacaqsınız.

Əziz Əzimli itkisi ürəkləri ağrıdan, sinələri dağlayan çox böyük itkidir. Ancaq təsəllimiz daha böyükdür. Əziz Əzimli kimilər ölmürlər. Yaddaşlarda, tarix səhifələrində həmişəlik yaşayırlar. Ruhu şad olsun!

Mən onun ürək və məslək dostuyam. Bu dostluğumla həmişə fəxr etmişəm və ölüncəyə qədər də fəxr edəcəm. Belə əvəzolunmaz insanın təmiz vicdan və saf əxlaq uğrundakı mübarizəsini bacardığım dərəcədə davam etdirəcəyəm.

Ön cərgədə çiyin-çiyinə dayanmış Bilal Buynuzlu ilə Hətəm Həcət qabağa yeridilər. Rəfiq Nəcibi dövrəyə alıb inamla and içdilər.

Bilal Buynuzlu:

– And olsun heç zaman unudulmayacaq müəllimimizin pak ruhuna! Bizə olan ümidlərini ləyaqətlə doğrultmağa çalışacağıq.

Hətəm Həcət:

– Ulu ustadımızın məqsəd və idealını həyata keçirməkdə var gücümüzü əsirgəməyəcəyik. Onun yaxşı davamçıları olmağı qarşımıza məqsəd qoyacağıq.

Səftər Sinədəftər də mərasim iştirakçıları arasında idi. Sazını özü ilə gətirmişdi. Adamları yarıb o da irəli çıxdı. Sazı sinəsində rahatlayıb danışanlara qoşuldu:

– Mən Əziz müəllimin birbaşa tələbəsi deyiləm. Ayrı fakültədə təhsil alıram. Amma bir müəllim kimi onun vurğunuyam. İmkan tapdıqca gəlib mühazirələrinə qulaq asmışam. İxtisasımdan əlavə bilik və məlumatlar öyrənmişəm. Əziz müəllim gözəl jurnalist olmaqla bərabər, mədəniyyətimizin bütün sahələrinə yaxşı bələd idi. Musiqini çox sevirdi. Muğamatımızla yanaşı, aşıq sənətinə də ürekdən bağlı idi. Saz havacatlarından «Baş saritel», «Yanıq Kərəmi» və «Ruhani»ni hədsiz bəyəndiyini öz dilindən eşitmişəm. İndi ondan əbədi ayrıldığımız zamanda «Baş saritel» havacatını onun ruhunun şadlığı şərəfinə çalmaq istəyirəm.

O, dərinədən nəfəs dərib sazın simlərini köklədi. Havacatı xüsusi şövqlə çaldı. Axırda həzin səslə oxudu:

***Nə şirinmiş ötən çağlar,
Viran qaldı bağça-bağlar,
Vaxtsiz ölən mərd oğluna
El qəmlənər, oba ağlar.***

Ürəklər kövrəldi, gözlər doluxsundu, boğazları qəhər boğdu.

SON

Fevral 2015 - Dekabr 2019